

KEYAD

1940

K Õ I K
KOOLITARBED
täielikus valikus
leiate alati

K.K.Ü. TÖÖKOOL'is

Pärnu mnt. 28

TACCINN

Õppevahendeid

suures ja mitmekesises valikus
ning igasuguses hinnatasemes
leiate alati

K/M. Jüri Kodres'elt

Tallinn, Viru 3 – Telefon 478-60

Eriti suur valik:

joonistus- ja joonestustarvetest,
paberid, vinklid, värvid j. n. e.

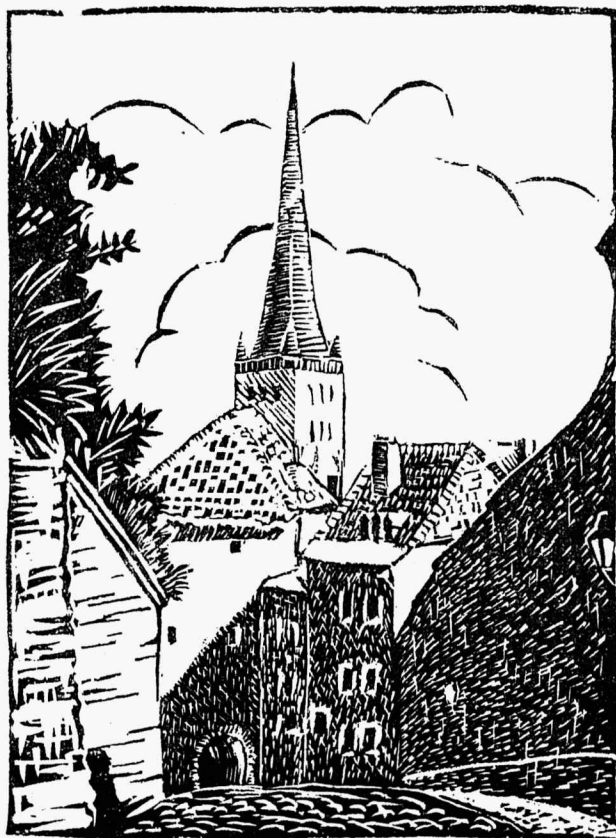
KEVAD

E O S

1940

GUSTAV ADOLFI GÜMNAASIUMI ÕPPURKIRI

TOIMETAJA: VELLO TOHVER

TALLINNA MOTIIV

R. Riitsalu linoollõige

Nikolai Jüris †

IN MEMORIAM

Requiescat in pace!

Ootamatult tuli teade meie armsa õpetaja Nikolai Jürise surmast. Seda uskuda oli peagu võimatu. Alles mõne päeva eest õpetas ta meile ladina keelt, viibis meie keskel ja nüüd äkki on ta jäädavalt kadunud. Pealegi oli ta veel ju noor, olles sündinud 1. II 1895. Ehkki me kõik teadsime, et ta oli haiglane, siiski ometi ei võinud meist keegi aimata ta elu nii lühikest kestvust.

Õppimine ja töötamine ei andnud talle aega küllaldaseks puhkuseks ning küllap aitas seegi olukord oma jao

kaasa ta tervise pidevale halvenemisele. Alles siis eemaldus ta oma tööst, kui ta tervislik seisund oli läinud äärmiselt raskeks ja oli sunnitud möödunud kooliaastal heitma tõvevoodisse. Pärast pikki ja raskeid heitlusi ta paranes ja suutis tulla tagasi meie juure, kuid kahjuks polnud talle antud enam kauaks võimalust töötada meiega.

Palju kordi võisime kogeda ta abivalmis olekut, ta südamlikkust, ta õiglust. Ta oli õpetaja, kes end peagu alati suutis panna maksma oma õpilaste hulgas kannatliku headusega.

Me mäletame ta südamest tulevat naeratust, mis tõmbas ta huuled soojale muigele.

Tööks oli talle määratud peale tõvevoodist lahkumist veel vaid pool kooliaastat ja siis ta pidi lahkuma meist taas ja jäädavalt. Vääramatult võib öelda, et kogu õpilasperel ja õpetajakonnal on kahju ta varasest surmast. Meil on kahju, et meil pole enam võimalust näha ta pehmet naeratust, pole võimalust kuulda ta kõnelemist, kuid siiski elab ta veel edasi oma töös, oma tegudes, mida me kõik ikka ja alati mäletame. Ta ise on püstitanud endale vaimse monumendi meie seas, mis on jäävam kui talle raiutud graniit. *Sit tibi terra levis!*

Passaažid

Valgeväriline ja -meeleoluline oli suvituslinn sel läheneval õhtul.

Päike polnud veel jõudnud nii lähedale horisondil asuvalle merepiirile, et oleks talt langenud punakas-kollast kuma taevale ja valgeile pilveäärile ning et oleks pannud ta õhetama violetseis värvitoonese täna tasase ja vaikse merepinna. Aga aimata võis lähenevat õhtut siiski: ei olnud enam päikese valgus terav-kõrvetav ja polnud ka lehtpuud parkides ja alleedes enam longuslehelised. Ei olnud tänavail jalutavad inimesedki enam supelmantleis, vaid juba helevärvseis siveelikonnis, kui nad liikusid mööda suledaid tänavaid ja võimsaid alleid ranna poole — imetlema õhtust merd ja nautima jahe-dat tuult.

Siiski, — kui päike on juba madaldudumas, vajub ta kiiresti. Punakat kuma jätkus juba isegi linnatänavatele ja Einarile näole, kui ta, lukustanud majakukse, astus välja väravast. Randa kaitses minna temagi.

Omaette mõttes astudes juhtus, et ta pörkus kokku yhel ristteel ymber nurga pöördunud tytarlapsoga. Ta vabandas, aga nähes endal tytarlapse naervat pilku, punastus kohmetunult selle lõbusa, veidi pilkava naeratuse ees.

On nii, et meie huviäratajaiks on tihti nii tyhiselt kõrvaline asjake, nagu seda on mõni eriline häälevarjund, mõni juuste värvinyanss, mõni vaevalt märgatav joon kehal või isegi mõni pahe, mis meile näib graatsia kehastusena. Ja kuigi selline varjundike näib olevat tyhine ja habras meie meeleolude köitmiseks, on ta kyllaltki võimeline äratamaks sygavat sensuaalset uudishimu.

Einarit köitsid neiu heledad juuksed. Ja kui nende kandja oli juba kadumas rahva sekka, järgnes Einar tytarlapsel.

Kõneldakse, instinkt ytlevat tytarlapsel, kui keegi jälgib teda. Millest see tuleb, seda ei tea. Võib-olla on tõesti olemas mingi telepaatiline magnetlai-

netus. Neiu vaatas tagasi ja Einar pyydis talt äratundva naeratuse.

Sygavalt võib haarata selline jälgimine. See on kindlasti rohkem kui ainult yrgne tung, see on ka kunst, mäng, ja sellisena evib ta veetlust mitte ainult meeltele, vaid ka vaimule. Sellist jälgimist võib võtta ja täita kui peenekoelist kunsti, milles iga rakk, iga niidike on loomispalavikus. Siin ei pyyta eesmärki niivõrd saavutada kui teda vaadelda; seda, mis kauge igatusena näib jäävat alatiseks meeldivalt saavutamatuks. Aga üks sellest kaugusest olenegi see värin, mis plyyši elektriseeriva silitusena läbib iga viimastki kude, kui jälitavat, olgu rahutult ja vabaneda pyydes, või ka meelitatuna tagasi vaatab, ja kui kohtuvad nende pilgud: kunstniku ja lõuendi, helitaiduri ja instrumendi pilgud.

Nii läbides veel ikka rahvarikkaid alleid ja juba ammu vaiksaid äritänavaid, mis tulvati nende kiirete sammude kajast, jäigi neiu talle vaid igatusseks, keda ei saavutata, aga kelle järel käiakse, tõmmatuna mingist nähtamatust jõust.

Einarile näis, kui ta nii ebalevalt järgnes ees põgenevale saledale kogule, et jälitatu veelgi paar korda vaatas tagasi, aga see võis olla ka ettekujutus, sest kui tytarlaps järsku seisma jäi halli maja värvavas ja enne sisenemist tõesti tagasi vaatas, paistis ta pilgust varjamatu imestus, kui ta nägi jälle Einarit, kes tytarlapse eeskujul oli seisma jäänud mõnikymmend meetrit eemal.

Seistes veel mõne pilgu suvituslinna õhtupäikesest purpurselt varjutatud tänaval, otsustas Einar koju minna.

Järgmisel õhtul läks ta rannasalongi tantsima.

Peagu esimene, keda ta sääl silmas, oli — eilne tytarlaps sinises.

Tal õnnestus paluda neiu järgmiseks tangoks.

„See olete Teie?“ algas ta, teadmata isegi, mida just ta sellega mõtles.

„Mina!“ naeris tytarlaps suvise päevana. (Ah! see briljantselt selge hääl.)

Nad tantsisid peagu kõik järgnevadki tantsud, ja kui Einar lõpuks palus tytarlast koju saata, ei jaatanud kyll Lia, aga ta ei keeldunud ka, vaatas ainult sellise unistav-naerva pilguga Einarile otsa, mis on omane ainult naistele ja milles on jaatust rohkem kui yheski vastuses.

„Millal näen Teid jälle, Lia?“ oli Einar kysinud.

„Ei kunagi!“ oli Lia vastanud koke-teerivalt kannal keereldes.

„Kapriis!“ suutis Einar veel teisele järele hyйда — siis oli neiu kadunud aiavärava taha.

*

Aga kui nad lamasid kõrvuti keset päikese valgusevalingut plaazi helisev-kollasel liival mahe-soolase meretuule käes, tuletas Einar Liale meele seda viimast.

„Juhus!“ arvas Lia seepääle, mängides sõrmedega peenes liivas ja heites uudishimuliku pilgu poisile silmist, mis oli varjatud sinna langenud heledast lokist.

„Kas on see tõesti juhus?“ päris Einar veidi vallatlev-nokkivalt.

Lia punastus pilguks, aga seda võis vaevalt aimata ranna kumendavas kollasuses.

„Muidugi on!“ vastas ta endastmõistetaval kõlal. „Miks kahtlete selles?“

„Tean seda: otsisin ju kohtumist Teiega!“

„Nii!“ pyydis Lia intrigeerida. „Miks?“

„Võib-olla on mul soov teiega lähemalt tutvuda!“

„Tõesti? Siiski sellest midagi välja ei tule: teiesuguste eest tuleb hoiduda — olete kardetavat tyypi!“

Sellega seekord jäigi.

Nad kohtusid siiski veel, kas juhuse tõttu või mõnel muul põhjusel — ei tea. Nad harjusid veetma koos kõik vabad silmapilgud. Nii palavail keskpäevil olid nad koos rannal, kus võis näha peeglina läikivat jõepinda ja kuulda kõrkjate sosinat; või otsisid nad varju pargimurudel laialehiste vaht-rate all, mis laotasid oma varjavad linikud nende yle, ja kus suvapäevast jobnutena lendlesid siravate tiibadega

liblikad, kus pargipuude hällitused olid nii vallatlevad, et Lia sasis poisi pehmeid brynette juukseid — aga samas jälle kaugenes kättega haaratamatusse kaugusse.

Koos olid nad õhtuil kanali kallastel jalutades, kui punane kuuratas tõusis hämariku õhetavil põsil. Koos jalutasid nad sääil, kus hõbepajud veel hämarikuski näisid end vaatlevat vee-pinnalt kui peeglist ja kus leinakased näisid uinuda tahtes siluvat oma pikki rippuvaid oksti kui juukseid, kui need tasases tuulepuhangus hõljusid.

Koos veetsid nad tihti ka lyhikese valge suveöö, imetelles selle kuuma ilu. Koos leidsid neid tihti ka esimesed päikese valgusejoad, mis lahutasid jõelt kerged uduloorid, ja end jõepeeglist silmitsev hommikuselt helendav taevast, mis palistatud sakiliste punaste pilvedega kui pitsryyga.

Nad olid sinasõbrad — ei midagi muud. Ja imelik kyll — Einar ei soovinudki midagi rohkemat. Talle tundus olevat kyllalt Lia koke-teerivast ringutusest või õlgade kehitusest, või jällegi muutlik-temperamentsest naerust. Jah, ta isegi arvas, et kui Lia talle ise pakuks oma huuli, siis kaotaks nende vahekord oma veetluse.

Lia oli poisist vanem — poolteist aastat. Kui see tõik oli ilmnenud, oli Lia vaid naernud oma hõbedast naeru, kallutanud pää nii taha, et ta pilk suundus taevasse, ja ytelnud, et Einar ei tohiks enam vaielda tema arvamuste vastu: peaks ju poisil olema aukartus Lia aastate ja kogemuste vastu.

Aga ta jäi käitumises Einariga siiski endiseks. Muutus vahest chk õrnekaski, yteldes, et tema kui vanema kohus on noorukestele hää olla.

*

Oli augustikuu, kui nad tegid koos pikema jalutuskäigu linnast välja. Soojad on veel augustikuu ööd, ja nii ei rutanudki nad tagasitulekuga. Rekonstrueerida seda õhtut? Ah, tuletagem vaid meele: hiinlaslikult passiivne meeleolu, mis näis valitsevat kaugeist oranži udu kui vastikut hinglehka auravaist soodest kuni metsade hiiglvikerkaarilise tumeduse vöötmeni. Kus nii sompjas udu kui ka aasade kylluslik rohelus, mis palistatud rohelisel

chaviirul kaikuvalt hämarusest, meenu-
tas looduse julmust. Miks ei või mee-
nutada mahlakas kyllus hävimist ja jul-
must? Eks teki ju õrna, helerohelist
lehte nähes, mis otse läbipaistev on
oma lumekybemetaolises pehmes helis,
kujutus millestki, mis peab moodus-
tama kyll dissoneeriva, ent siiski loo-
mulikku lahendust eviva akordi selle
esimesega — kujutus millestki när-
bunust, kirevast kyll, mis on kui petlik-
viirastuslik mälestus sellest unenäotao-
lisest lehtede akordi põhitoonist. Ja
veel lahendus ise! See on kui langev
albumileht looduse mälestusteraama-
tust, kui vari, kui õhkõrn kirev lib-
likatiib, millest kistud keha.

Eha oli rohekaspunane viir: tykk kol-
last, teine läikivat sinist kristalli, mis
petlikult poseeriva läikega fraasitses
metsade fooni kohal. Kas ei olnud tas
seda lubavat ja siiski tagasitõmbuvat
helki, mis igal pool elus fatamorgaa-
nana jälgib meid armastuse nime all?

Seda mõtles Einar tookord, kui hä-
maruse päistel metsade helisevalt kohi-
sev ladvapind tõusis eha järjest rohe-
lisemaks ja kollasemaks muutuvasse
ruumi. Seda mõtles ta, kui ta vaatas,
kuidas rabaaurude ja aasaudu segune-
vast kallistusest syndinud viirutatud
mass enesesse mattis kerge, keerlevalt
ilutseva jõedu.

Sellises ymbruses ja sellises mee-
olus oli Einar Liale ütelnud:

„Armastan sind! Armastan sind
kogu oma eluga! Sa naerad? Ei mak-
sa: ikka tõesti armastan sind!“

„Mu jumal!“ naeris Lia seepäale,
kuigi veidi sunnitult. „Selles pole ju
midagi nii imelikku, et sa seda nii
romantiliselt peaksid väljendama! Aru-
saadavalt pead sa mind armastama:
olen ju sulle peagu tädiks!“

Ja oli viivu pärast lisanud:

„Tõtt ütelda, tunnen minagi sinu
vastu tädilikke tundeid!“

Einarisse mõjus see lahendusviis jah-
matama-panevalt.

Lahkudes ytles ta kurb-tõsiselt:

„Hääd ööd, — tädi Lia!“

*

Nende sõprus ei katkenud suve lõp-
pedes.

Kord — see oli juba hilissygisel —
kohtudes Liaga, oli Lia tal haaranud

varrukast ja palunud ennast järgmisel
õhtul kodus kylastada, ytledes, et ta
sel õhtul on yksi.

Vähimagi kõhkluseta otsustas Einar
kysimuse jaatavalt.

Lia juhatas ta elutuppa ja nad istu-
sid diivanile. Einar tundis end pisut
ebamugavana ses raskete eesriietega
kaetud akendega toas, kus kõik näis
olevat ruske-punast värvi. Raadios kõ-
las Jaša Heifetz'i mängituna Corelli
„Hispaania lehtede“ neljateistkymnes
variatsioon.

Nad ei leidnud alguses kuidagi sõnu
jutlemiseks. Einar istus peagu liiku-
matuna, Lia toetununa vastu diivani-
otsa, mängiskelles siidise kollase padja
narmastega. (Ah, millist koketeerimist
võimaldab selline siidine pädi oma mus-
liinist narmastega!)

Siis kõnelesid nad. Peagu kõik nende
jutus oli naiivselt mänglev sõnadevulin,
ka mediteerimine armastusest ja muust
sellesarnasest, kuhu nad oma jutuga
lõpuks jõudsid.

Oli tekkinud paus nende mõtteheie-
tusse, kui Einari käsi puudutas juhus-
likult Lia saledaid sõrmi, ja kui Lia
ytles:

„Oled nii hää ja usaldav, oled sõber,
kes mind mõistab. Aga,“ jatkas ta
peagu sosistades, „kas on võimalik
ainult seltsimehelik sõprus tytarlapse
ja nooruki vahel?“

Einar oli haaranud Lia ravitsetud
sõrmed ja surus neid veidi, kui ta vas-
tas tasa, aga veendunult:

„Ei!“

„Ka mina arvan nii,“ oli Lia vasta-
nud. „Kui oleksid ytelnud teisiti, olek-
sid valetanud. Seepärast...“

Ta ei lõpetanud lauset, kummardus
vaid kollase padja kohale, mis lebas
ta põlvedel, peites näo selle pehmesse
pinda nii sygavale, et sellel näis leba-
vat ainult kimp heledaid juukseid.

Kui ta viivu pärast tõusis, õhetas ta
veidi, kui kysis:

„Miks olid siis nii tagasihoidlik ja
— arg?“

Peagu teadmata kuidas leidis Einar
Lia oma embuses. Ta tundis huuli oma
huulte vastas, mille puudutus ta nagu
oleks matnud tundeudusse, kus ei ole
võimalik näha ega tunda midagi muud

kui neidsamu huuli. Veel teist embuses hoides kysis ta:

„Sa armastad mind?“

„Armastan!“ oli Lia vastanud.

*

Einar uskus nyüd olevat saavutanud oma õnne. Ah, kuidas ta oli unustanud, et tema filosoofia käskis tal hoiduda soovide täitumisest, sest õnn on — igatsuses.

See õhtu jäi ainukeseks sellesarnaseks.

Veel kestis mõni kuu tema vahekord Liaga, siis hakkasid harvenema nende kohtumised. Ikka oli Lial mingi vabandav põhjus, ja kui Einaris tekkiski kahtlusi, peletas Lia hõbedane naer need kohe. Aga siiski ei suutnud see naer peletada tumedaid mõtteid, mis yksindustundidel kerkisid alateadvusest teadvusse, ega lasknud end peletada pääliskaudsuse piitsahoobest. Neid mõtteid oli mitmesuguseid, aga yhtmoodi rusuvad olid nad kõik. Need mõtted olid kui lutikad, mis toidetud kiivuse verest, verest, mis tuli lõppeks ikkagi Einari maisest korpusest.

Kui kord Liad peole kutsudes Einar sai järjekordse eitava vastuse, otsustas ta trotslikult ikkagi yle mitme aja pidu kylastada, kuigi yksi.

Oma yllatuseks leidis ta hulga piduliste seas Lia — yhes saatjaga. Ta pyydis saavutada Liad, kysida seletust, aga ikka kadus neiu tal käest tantsivate paaride sekka. Einar isegi ei tead-

nud, kas Lia oli teda märganud. Ta tahtis tabada Lia pärast peo lõppu vestibyyilis, aga ebaõnnestus tal seegi katse. Võib-olla tuli see tema saamatusest.

Ta väljus yksinda.

Oli niiskelt jahe. Taevastakerdusid pilved, sadas lumelõrtsi ninna, kõrva, suhu, krae vahele. Kuhupoole minna? Kõik näis olevat kadunud. Rõõmus naer ymbruses näis roostetanud naelana kraapivat aju. Pikkamisi, pää norus, astus ta edasi libedal pargiteel, kui kuulis ees hõbedast naeru, mille tundis ära silmapilkselt. Uimasena, nutt pakitsemas kurgus, tormas ta edasi, kuni jõudis neile järele. Tundus, kui oleks pääs kõik segi olnud. Ta nägi virvendavate silmade ees vaid Liad poisi käevangus, raamituna takerdunud pilvist ja langevaist lumeräit-sakaist. Ta kõneles! Ta pyydis olla peen, fraasitsev, aga ta oli inimene, ja nii muutus ta väljendusis robustseks, käitus tooreltki. Seda mitte seepärast, et ta oleks olnud kiivas sellele teisele, ei, tal oli vaid ääretult hale endast.

Mõistus selgines tal alles siis, kui ta raske kinnastatud rusikaga hoobi vastu nägu saanult verd lumme sylvitades pargiteel kaduvale paarile järele vaatas.

Ja sedamööda, kuidas eemaldus see paar virvendavasse hämarusse ja kuidas tuhmus hõbedase naeru kõla, kadus Lia Einari elubyynilt — jäädavalt.

Jaanuar 1940.

ERKI SILVET

NOORUSTULI

*Lõõma leeges, noorustuli,
vaimustuses noorusind;
loida nagu tulemeri
igatsusist täidet rind!*

*Tules saavad küpseks aated,
valmis põhimõtte eod;
selgeks mõtted, kindlaks vaated,
tõuke tulevased teod.*

*Tõsta leeke, noorusveri,
paisku tulle noorusind;
tõuse, vägev tulemeri,
üles nagu püha lind!*

J. LILLAK

TONT

Eks mäletate isegi toda ööd, —
taevas lendas must-nõgiseid pilvi,
tuul vingus, kaminas hõõgusid sõed,
läbi jäätunud akna vilkus uduseid tähesilmi.

Tuul möllas, lund tuiskas,
nii kõle oli too öö...
Istusime lauas, kägu hõiskas
kaminasimsilt, et lõppenud töö.
Kell lõi kaksteist.

Äkki kustusid tuled, ulgus tuul,
hõõgusid nõrgalt vaid sõed.
Tasa hiilis vari aknal, — ei — liikus oksti vaid puul...
Aga siiski — klaasil selgesti näha — inimkäed.

Milline hirm halvas meeli!
Tardunult seisime, hambaid lõgises suus.
Siis äkki kui hõbedasi keeli
helises õhus... katkes mäng... valges rüüs
avas keegi ukse... tuli sisse, raske
oli hingata, jälk tunne nõõris kõri...
Käsi, külm, tundetu puudutas mu põske,
tahtsin karjuda, aga hääl suri...

Lõi tuba valgeks, kuugi paistis taevas.
Oli kadunud vari, tuule ulung, lumemõll.
Kaminas leegitses tuli. Ainus mure mind vaevas:
polnud sõpru. Kas nägin und või olin hull?

Talv 1939

R. Riitsalu linoollõige

J. LILLAK

Naisfiguur pargist

Hall udurüü lainetab, hõljuv linik
ümber marmornaise saledaid puusi liibub.
Ta naeratab, sädeleb püskadesajus, hüübub
vesi kristalleks õhus, naise süles magab imik.

Ta ümber ringis tantsivad fannid,
keset seda purskuvat pisaratesadu.
Hõljuvad õhus kehad, saledad, kannid,
kuni kuulutab koit õõvaimude kadu.

Nümfid vähe eemal, võluvad neiid.
Laps magab, naeratab unes.
Sirutun põngil, liikmed on loiid.
Ja särabki päike hall-uduses jumes.

Juba kolmandal päeval...

Kui mehed olid viimast korda tõstnud klaase noorpaari auks ja naistel oli isu täis koogikesist, algas suuremas, kaskedega ehitud kambris tants. Külüst oli kutsutud luitunud kuues vanamees veel luitunuma lõõtspilliga. Konutas nurgas nagu vana peni, selitamatu muie näo kollakais kortsukesis, kui libistas käsi üle sõrmiliste. Viisidki olid iganenud, aegadest aastakümneid tagasi, ent siiski hoogsad, nii et lusti ja lõbu oli külluses. Tüdrukud kilkasid, poisid hõiskasid, põrutasid jalgu vastu maad, nii et põrand kõmises. Muigasid vanadki, kui keerutasid raskelt ning kohmakalt, kui ohkasid, meenutades aegu, kus nemadki olid tuisanud tantsides läbi tubade...

Raivo hoidus eemale. Võõras oli ta pulmas ja nii üksik nüüdki. Oli ta ju tulnud veetma suve siin varjulises metsakolkas, igatsedes vaikust ja rahu. Tahtis puhata, et sügisel hoolega anduda õpinguile ülikoolilinnas.

Ta toetas vastu seina, krõbistas kase närbuvaid lehti ning endamisi naerata-des vaatles keerlevaid paare. Aga oli neidki, kes vargsi teda ennast vaatlesid. Sest kõik omapärased, kõik see, mida nähakse esmakordselt, on ikka huvitav.

Ta omapärane madal kandiline laupruunide juuste all ja tugev, natuke nagu näossevajatatud nina justkui ei sobinud teineteisega. Suu paksuhuuleline, tavaliselt veidi kokku surutud. Ent silmad olid nii suured, tumesinised, peagu mustad, omades pikkade ripsmete varjus veidi valulist ilmet, ilmet, mis kustutas näo karmid jooned, mahendas nina ning lauba ebakõla ja andis veidra veetluse.

Ta ise ei tantsinud. Niipalju oleks ta küll osanud, et siin peol läbi saada. Tagasihoidliku võõrana polnud ta aga enesest nii heas arvamises, et paluda kedagi tantsima. Kartis naeruvääristada end ning piirdus seepärast vaid vaatlemisega, nagu mitmed vanemadki, kes kurtsid, et jalad ei jõua enam järele muusika rütmile.

Paarid keerlesid virr-varrina ta ees. Raivo vaatles vana Marti, kes rühkis raskelt ja sõnatult nagu tõsine maa-mees kunagi, vaatles kassina libisevat painduvat Oskarit ja imetles teda. Ent kõige enam vaatles ta — muidugi vargsi — toda võõrast tütarlast pruuniruudulises kleidis. Oli piilunud tema võluvast naeratust ja blonde juukseid juba söögilauas...

Ja polnud ime, et ta nüüd mõttes kirus oma tantsuoskamatust. Kirus küll, aga ise tegi lõbusa näo, ümises kaasa tuntud viise ja lõi jalaga takti.

Ohk toas oli lämmatav, täis õlle ja higi läpastavaid lõhnu, mis olid matnud kaskede meeldiv-värske hõngu. Kadusid kasedki seinte äärest: jäid jalgu tantsijaile ja visati lihtsalt aknast õue.

Lämmatav tunne oli Raivoski. Kobis poolhämärasse rehetuppa, otsis, millega ammutada kaevul ämbrist külma vett. Kui ta aga tahtis väljuda, leitud kruusike näpu otsas, paiskas keegi ukse nii suure hooga lahti, et kruus lendas kõlinal kus seda ja teist, ning et ta hambad päris ragisesid lõualuus.

„Kur...“ pidi ta esimese hooga vanduma, sai aga veel sõnal sabast, sest... uksel seis too blondjuukseline neiu, suu ehmunult poolavali.

„Oh, andke andeks! Ma... ma...“

„Ja, ja! Tore tükk oli see küll!“ Kuidas saigi Raivo talle olla pahane! — „Kuhu mu kruus küll kargas?“

„Ega... Ega te palju haiget saanud?“ kogeles neiu veel, nähes Raivot lõuga hõõruvat.

„Peaksin siis vist küll hambad üle lugema...“ naeris Raivo ja tõmbas käe tagasi, sest talle mitte ei meeldinud näidata, et ta siiski tubli tõuke sai...

Nägi neiugi, et ta pahane polnud, ja kui Raivo kruusi otsis, siis selgus, et temagi tahtis juua...

Vinnasid kaevul ämbritäie jääkülma vett. Hoiatasid teineteist vastamisi joomast loginal ja naersid seda. Siis meenus neiu:

„Kas teie ei tantsi?“

„Mina...? Ei... Jah... Natuke küll, aga... aga mitte niipalju, et teid tantsima julgaksin paluda! Sest kuhu ma's sellega, kui äkki teie varvastel tantsima hakkak!”

Raivo tundis end äkki nii kergena, rõõmsana, vabana lämmatavast üksindustundest.

Läbi avatud akna kostsid valsihelid.

„Aga mis siis, kui mina teid tantsima paluksin?“ leidis neiu äkki. Ning nähes Raivot kõhklevat lisas kelmikalt. „Oh, küll ma õpetan, kui te ei oska! Ja eks ma siis siban rutuga cest, kui teie mu varvastel tahate tantsima hahata!“

Tantsisidki, ja mitte just halvasti. Raivo sai isegi sõidelda, miks ta tantsu pelgab.

„Ime seegi, et ma teid ei pelga, ehkki mulle kohe elu kallale kippusite,“ andis ta vastuseks.

Äkki naeris neiu kelmikalt:

„Kuulge, hoidke mind kõvemini kinni, muidu küll lähevad sammud sassi!“

Raivo oli neidu hoidnud õrnalt, ent nüüd tõmbas ta tugevasti enda vastu. Hetkeks puutusid kokku õhetavad põsed. Neiu nagu värahtas ta käte vahel...

Nii imelikult pöörles kõik Raivo peas. Tundis end õnnelikuna, tundis õrna keha õhkuvat enda vastu, haistis erilist uimastavat hõngu neiu lehvivais juustes.

Ent pikimigi tants lõpeb kord... Raivo jäi üksi. Väljus mõttes ja seisatus trepil.

Päike oli loojunud, kaste langenud. Pilverünkad taevas punetasid ja õhkusid nagu sõed sepaääsil, ent õhk oli jahe, niiske. Läbi mändide tumeda kohina kahises erksamalt kasehiiglane põlluserval. Kuski kaugel kõlisesid karjækellad.

Ning miski helises ka Raivo rinus...

Ta oli noor, aga omapärane. Oli armunud paaril korral noorusele omasel viisil, pettunud — ning nüüd ei armunud ta enam. Pidas tütarlapsi vaid lihtsaiks kaaslasiks, ent selliseiks, kelles ta enam iialgi polnud kindel...

Aga nii imelik oli kõik täna...

Uhke polka oli see, mida pillimees nüüd alustas. Tantsima! Raivo sise-

nes. Ja esimene, keda ta nägi, oli too neiu tantsimas marulises hoos.

Raivo neelatas. Ja naeratas ükskõikselt. Ehkki see tants siin peol oli igati mõistetav, siiski nagu piste läbis keha.

„Jah, aga see pole ju üldse minu asi!“ otsustas siis. „Miks teised vaatavad mulle nii imelikult...?“

Ta kujutles seda, ehkki teda vaevalt märgati. Tegi siis võimalikult unise näo, varjas peoga teeseldud haigutust ja väljus nii külmalt ning rahulikult, et ise rõõmustus oma kavalusest...

Ronis rehealla vankrisse heintesse. Kuulas pääsukeste sidinat ülal hämaruses pesas ja arutles pilkavalt:

„Sellised nad on! Kõik! Sidistavad, vidistavad nagu pääsukesed. Meelitavad ja paitavad, kuni su pea on segi. Ja siis naeravad! Tänan!...“

Hakkas vilistama. Lihtsat nukrat viisi, mille ise oli loonud. Aga seda vilistas ta alati, kui oli pettunud...

Oli jäänud vist veidi tukkumagi või vajunud segaseisse unelmaisse, kui keegi teda arglikult õlast raputas:

„Kuulge, miks te ära jooksete? Ja nii üksinda siin?“

Jällegi see neiu! Järsult tõusis Raivo, kibe vastus huulil. Ent... Ent ta pilk kohtas neiu silmi. Ilusaid sinihalle, mis vaatlesid teda nii nukralt, küsivalt. — Kadusid kõik järsud sõnad, kadus meelehärm. Ta vastas vaid vaikselt:

„Olen alati üksinda...“

Vaikus.

Siis hüppas neiu kergejalgselt ta kõrvale vankrisse. Jutt sobis, tõsine usaldav jutt. Mõnikord vaikis Raivo, kui leidis, et oli läinud liiga kaugele. Aga Leida — nii oli ta nimi — tundis õiget tooni, seltsimehelikku ja usaldavat, mis avas tee Raivo hinge... Ja siiski tundis ta end Raivo kõrval nii väikesena, kohmetuna, kui ei iialgi enne...

Kui Oskar trepil hõikas ja vilistas ning Raivo neiuale tähendas, et Oskar teda ootavat, siis mossitas Leida vaid huuli. Ja nagu kogemata nõjatus hetkeks Raivo vastu...

Alles hommikupoolel ööl, kui päike taas kuuskede ladvus punetas, lahkusid pulmalised. Raivo ja Leida olid lahutamatud. Olid tantsinud koos, jalutanud, hullanudki kahekesi. Ent rõõmsasse

peotujju segunes veidi imelikku rahu-
tust, nukrust...

Kui Leida all mäejalal talle laulis
mingit meeleolulist viisikest, siis oli
ta äkki vaikunud. Ning läbi õhtuse
hämaruse oli Raivo märganud niisket
läiget ta silmis...

Ta saatis Leida koju. Läksid käsi-
käes nagu vanad sõbrad. Kolm kilo-
meetrit läbi hommikvärskete ärkava
metsa. Ja lubas talle paari päeva pä-
rast külla tulla.

*

Terve ennelõuna lonkis Raivo roidu-
nult, pea täis segaseid mõtteid, unel-
maid. Meenus õhtu, öö... Meenus lah-
kumine metsaserval määndide all...

Nad olid juba soovinud teineteisele
hääd und. Ent olid seisnud veel vasta-
misi, käsi-käes. Ja äkki oli Raivo ha-
aranud Leida kõvasti kaenlasse... Pea
oli aga pööranud kõrvale ja ütelnud:
„Ma ei pea ausaks suudelda ühtki tü-
tarlast.“

„Oh, ma...“ oli kogelnud Leida,
tõmbudes tagasi. Siis aga lisanud:
„Tore poiss!“ Ja joosnud minema...

Mida oli ta tahtnud küll ütelda?

Lõpuks meenus Raivole, et polnud
veel külastanud oma väikest kaaslast
Pisi-Malle. Mäletas teda veel aastaist,
kus Mall ei kõndinud küllalt kindlalt
ja jäi vahel suuri silmi istuma keset
põrandat või õue, kuni keegi teda jälle
jalule aitas. Ja oli lõhkunud liivaaugus
Raivo vaevaga meisterdatud majake-
sed...

Ta laskus alla mäest; üle sookääru
ja teisest künkast üles viis tee. Seal
oligi tilluke tahumata palkidest majake.
Saare-saunaks kutsuti seda, sest õuel
kohises tohutu suur saarepuu. Sihvka,
mustakarvaline koeranäss, tervitas teda
heledalt haukudes.

„Vae, vae, või ei tunnegi enam!
Sihvka, olen'd kuss!“ naeris ta koera
tõrjudes. Juba tuligi Mall, seisatus uk-
sel; siin tundis tulija ja jooksis vastu:
„Raivo! Raivo!“

Mall oli juba seitsme-aastane. Tõi
uhkelt raamatu ja näitas, et oskas lu-
geda. Isegi siis, kui raamat oli tagur-
pidi ees. Tahtvat kooli minna, aga
ema ei lubavat. Et pikk tee talvel lu-
mes. Siis näitas oma „majapidamist“.
Puupulkadest veised ja hobused, paar
karbikest, puust vanker kolme rattaga

ja riidest õmmeldud nukk kollases klei-
dis — Naima.

„Naimal on kaks pead,“ seletas õhi-
nal.

„Kus? Mis...? Kaks pead...?“

„Jah, see siin on riidest. Aga teine
toas on luust või... Ma ei tea, aga ilu-
sam on küll. Liigutas silmi, aga sil-
mad läksid katki. Siis panin ära. Enne
oli teise peaga.“

„Ah niimoodi!“ Raivo taipas.

Siis läksid koos Väljamäele tagasi.
All sooserval, kus kasvas kõrge rohi,
küsis Raivo, kas Mall on näinud usse.

„Ei, nõelussi pole näinud, aga vihma-
ussi küll. Neid ma ei karda. Kord
võtsin ühe ja läksin uputasin linaleo-
auku.“

Aga seda ta polnud näinud, kas uss
tõesti uppus... Siili olevat küll näi-
nud, see olnud nagu karvane kera. Ega
nõustunudki, et õelda tuleks: okka-
line... „Okkad on seljas küll, aga
mina ütlen, et karvane!“ Jäigi talle
õigus!

Raivo oli eilsest saadik toredas tujus.
Hullas nagu laps, mängides Malle soo-
vil peitemängugi. Rõõmustus sellestki,
kui lagunened sealauda katuselt alla
kukkus ja oma käed-jalad määris. All
vana kaevu ääres pesi end puhtaks,
tantsides hõisates indiaanlaste sõja-
tantsu, kui parmud kippusid purema.
Õnn, et teised ei näinud: muidu oleksid
mõelnud — hull!

Siis meisterdas rehealla aampalgile
nõrkiige, kust üritas uhkeid hüppeid
heinakuhja. Mall kilkas, plaksutas
käsi. Isegi mustakirju siga, kes lon-
kis õuel, ronis ruiates ja rõhkides lähe-
male. Ja kui teda seljast sügati, las-
kus laisalt pikali, ähkides nagu vana
väsinud mees.

Malle oli midagi südamel. Sai Raivo
niikaugele, et ta jooksis alla kaevule
otsima tema jakikest, mida muidugi
polnud seal. Ent kui ta pärast seda
sooritas hiigelhüppe heinakuhja, siis
algas hirmus kisa ja kiunumine! Hei-
nad hakkasid elama, kuhi kõikus. Rai-
vo lükati uperpalli ümber ja — siga
tormas tuulispeana reheväravast välja,
heinatuustid veidralt tolknemas turjal.

Raivo oli veidi kohkunud; Mall nae-
ris aga, kuni pisarad silmis. Ning rüt-
tas siis särades jutustama:

„Kutsusin ikka, et notsu, notsu, ja

ta tuli siia kuhja juurde. Siis sügasin ta selga, aga varbaga, sest ta on ju nii hirmus must... Ja siis riputasin heinu peale. Ta rõhkis ja ma kartsin, et sa saad enne aru, ja...“

„Oh sa kurjavaimu tüdruk küll! Aga nii ei tohi teha! Önn, et hüppasin kõrvale! Muidu oleksid viimaks täna veel sealha-pannkooki süüa saanud...“ noomis Raivo naeratades ülisäravat kilkavat Malle.

Ja lubas ta järgmisel päeval võtta kaasa Kivisaarde. Algul oli küll keeldunud. Aga Mall ütles, et seal olevat väike Elli, kellega ta tahtvat mängida. Siis polnud Raivol enam midagi selle vastu...

*

Õhtul oli tumehall taevas ähvardanud valada vihma. Hommikuks aga kärises pilvevaip narmendavaiks tükeks, mis tormasid tuules mööda taevaalust.

Nad hakkasid minema keskpäeval. Raivo oli imelikult rahutu, mõttes. Mall hüples ta kõrval, vadistas ja laulis. Ent Raivo kõrvus kumises vaid Leida naer, silme ees vilkusid mõttes ta heledad juuksed. Kuidas olid need lehvinud õhtutuules!

Aga ta mõtted ise olid vaid kahtlused.

— Kiiresti oli arenenud nende tutvus. Võib-olla oleks ta öelnud: „Armastus esimesest silmapilgust.“ Ent ta tunnistas, et polnud armunud... Kuid selline tutvuski näis kahtlane. Algas kiire, lõpp veel kiirem! Vahest oli kõik olnud vaid hetkeline unistus keset suveõöd, uim keset muusikaheliseid? — Ja kui ta lahkub sügisel, kas ei unune siis Lindal kõik? Kirjutab veel kirja, kaks, ja vaikib... Nagu teisedki... Kerge on unustada sõpra, kui ta on kaugel! —

Raivo oli üks neist, kes pidas lugu vaid sellest, mis oli püsiv. Ta valis etevaatlikult oma sõpru, kaaslasi ja teadis, et siis ta ka iialgi ei hülganeid. Ent kõik polnud ju sääraseid kui tema...

Nad leidsid Leida lugemas aias õunapuude all. Tõusis rõõmsalt, näol õnnelik ilme, heameel.

„Tulid ikka! Ma juba kartsin, et...“

Kuid samas kadus ta huulilt too naeratus, kustus säragi silmis. Vaikis ja osutas siis Mallele:

„Miks sa selle kaasa tõid?“

Raivo hämmastus. Kui veidralt olid kõlanud need sõnad... Nagu polekski Mall inimene, poleks üldse mitte midagi. Raivo taipas ju, sest oli algul isegi tahtnud tulla üksi. Aga see imeplik halvatus...

„Tema, Malle? Ta tahtis mängida Elliga, nagu ta mulle rääkis. Võtsingi ta siis kaasa!“

Leida raputas kärsitult pead.

„Ei, Elli pole kodus. Ta on ära, Maitkülal. Pead minema tagasi!“

Vaikus. Siis kires kukk, kaagutas paar kanakest aia taga.

„Aga ta võiks ju siingi olla. Jõe ääres liivas oleks tal tore mängida,“ seisis Raivo Malle eest.

„Ei, las' ta läheb koju!“

Raivo oli nõutu. Nii imelik, et Leida Mall ei meeldinud. Ta oli ju nii tore väike tüdruk. Niisama heledad juuksed kui Leidalgi, puna põskedel, niisama kaunijooneline suu, ainult silmad olid tumesinised...

Nüüd puges ta peitu Raivo selja taha ja trotsis sealt julgelt: „Võin ju minna kah!“

Raivo vaid vaatas kordamööda Leida pahasesse ja Malle veidi hirmunud näkku. Vaatas metsateele, vaatas maa poole ega teadnud, mida teha.

Libistas silmad üle kitsaste akende ja siis nagu võpatas. Kas ei vilksatanud seal aknal potilille taga kellegi tilluke näoke? — Leida, kes oli jälginud ta pilku, pigistas küüned peopessa...

„Kes oli seal aknal?“

„Ei keegi!“

„Tõesti?“ Raivo vaatas talle sügavalt silmi.

„Ei olnud tõesti kedagi! Ainult vanaema on kodus.“

Vastus kõlas nii rahulikult, ükskõikseltselt. Vaid põsed lõid veidi õhetama. Ja siis lõi õhetama kogu nägu, kui too tilluke peake ilmus uksele. Tilluke peake valgete patsidega, triibuline see-lik ja kaks paljast jalakest.

„Mall, tere, Mall! Tead, mul on kaks kollast kutsikat! Tule, vaata!“

Aga Mallgi oli nii üllatatud, et pidas targemaks haarata vaid Raivo käest. Leida vaatas segaselt maha, Raivo talle otsa — sõnatud olid nad kõik. — Ent midagi nagu purunes Rai-

R. Riitsalu linoollõige

vos, varises, kustus... Kustusid kõrged, üllad kujutelmad, haihtusid unelmad — üks väike valeke oli purustanud kõik. Valeke, põhjuselt nii tühine, ent sel hetkel küllaltki suur ta silmis. Nii suur, et hetkegi mõtlemata haaras Leida veidi väriseva käe, surus seda ja lausus:

„Arvan siiski, et on parem, kui läheme... Jumalaga! Ela hästi!“

Kui kähedalt kõlas ta hääl!

Ja pöördusid krägisevast aiavärvast välja rohtunud teele, jättes Leida seisma sõnatult, liikumatult, pea täis virvendavaid mõtteid. — Seda polnud ta siiski oodanud...

Hetkeks välgatas peas mõte minna, hüüda ta tagasi! Ent vaid hetkeks, sest uhkus, naiselik uhkus oli tugevam kui kiindumus. Tugevam kui armastus, mille suurst tundis alles nüüd... Ja tundis samas, et vihkas teda hülgamise eest. Vihkas nii, et ei suutnud vaikida.

„Mine!“ hüüdis ta pilkava naeruga. Naeruga, millesse kogus kõik vihkamise, kättemaksu; naeruga, mis lõikavalt kajas metsahämarusest vastu. Aga ta ei näinud, kuidas Raivo võpatas nagu valusast hoobist ja haaras kätega peast. Ta põgenes enne, pisarad silmis...

Vaikides sammusid nad mööda metsateed. Vastu oma harjumusi oli Raivo unustanud vilistamise. Naer helises tal kõrvus, naer, mis oli lõpetanud, otsustanud kõik. Ta oli just pöördumas, et minna tagasi ja ütelda: „Ma siiski ei suuda lahkuda!“ kui kõlas see naer. Ja siis polnud enam pöördumist...

Aga see naer, nii saatanlik kui see oli, oli siiski kasuks Raivole. See aitas kustutada ilusaid igatsusi, mätta mälestusi, mis veel püsisid. Leida oli talle meeldinud rohkem kui ükski teine, ent need süvenematud tunded kustusid kiiresti, tegemata valu.

Nii kadus ta südamest Leida kuju, see õilis kuju, jäi vaid lihtne tütarlaps, ei sugugi parem kui teised, keda oli kohanud.

Seisatusid, kui jõudsid viimse teekäänakuni.

Künka all laius roostene soo. Üksikud kidurad männid kükitasid pruunel mäntail nagu hall õhtune udu. Päike säras, õhk virvendas. Pilvekeste varjud jooksid üle soo ja kadusid kaugusse...

Niisamuti kadusid viimased varjud Raivo rinnus. Siiski...

Mall oli aralt jälginud teda. Nüüd küsis uudishimulikult:

Sirvides matkapäevikut

Siit kustki sahtlist Sa sattusid mulle kätte, kulla reisikaaslane. Välimus pole küll eriti meeldiv: kaas on pooleldi lahti rebitud, päalkiri kaanel määrdunud ja kustunud, lehenurgad kahekorra keerdunud ja kiri Sinu lehtedel ei ole sugugi mingi esmaklassiline kalligraafia. Aga olgu selle välimusega kuidas tahes, siiski oled Sa päris hää tuttav mulle!

See oleks nagu ainult mõne nädala eest olnud, kui sõitsime mööda Saaremaad, kakskymmend lõbusat poissi, klassikaaslast. Kuidas me kõik rõõmutsesime, et koolitöö oli möödas ja algas suvevaheaeg! Meie matkast on aga ju möödunud mitugi pikka aastat, nagu näitab päeviku servale märgitud kuupäev, aga muljed, mälestused sellest toredast reisist on värsked ja tänu just Sulle selle eest, Sa, vana sõber, keda nii mõnus on vahel sorida. Tänapäev juhtusid Sa kogemata näppu, tuhnides laualaekas. Võtame huupi yhe koha Sinu lahti. Vaatame, mis Sa siin pajatad meie juhtumusist.

Kell 3 tõusevad esimesed meie hulgast juba „magamast“ üles. Ykshaaval tõusevad teisedki ja nyid algab hommiku ootamine . . .

Jaa, see oli veider öö sääl Hellamaa koolimajas Muhumaal. Esimene matkapäev oli juba möödas ja siin pidime ööbima. Muljeid oli aga palju, elevust küllalt ja et uni oleks tulnud meid kyllastama — ei seda olnud. Aga vaatame, kuidas oli järgmisel õhtul lugu selle magamisega.

Pärast kihelkonna kalmistul käimist jääb osa poisse koolimajas kohe „surnureina“

„Kuule, ütle ka mulle, mida sa vaatad? Seda lehma seal tihniku ääres näen ma küll, aga kui sa muud vaatad, siis ütle!“

Raivo nagu ärkas, vaatas imestunult ümber. Siis tekkis suunurkadesse naeruvine. Ning äkki haaras ta Malle kukile ja kihutas üles mööda liivast mäge. Mall kilkas, ta ise hõiskas. Ent uued varjud voogasid üle soo . . .

magama. Eilne magamata öö on mõjunud paljudele.

Nojah! Ega see naljaasi ole olla öö otsa magamata ja seejärele sõita päev otsa omnibusega. Aga miks me sellest magamisest loeme? See teeb ypris uniseks. Keerame parem lehekylje ja vaatame, mis sinna on märgitud.

Kell 7.45 teeme pooletunnilise peatuse Rikso järve ääres. Ega siin ole küll midagi erilist vaadata, aga omnibuse rattaga on midagi korrast ära. Juht kopsib ratta kallal, enamik meist poistest läheb järve ääre. Siin on kaks kynä, ysna viletsad küll, aga Kustat ja Otut meelitavad „kauged rannad“ ja nad hakkavadki mängima „meriröövleid“. Seejuures sulpsab Kusta varsti säärtpidi vette ja Otu on ka korra koos oma „ristlejaga“ ymber minemas.

Oot, oot! Meil oli Kihelkonnal ka midagi pistmist meriröövlitega. See oli vist õhtul kalmistul kõndides. Otsime selle yles.

Siis edasi kalmistule. Algul vaatame uppunud võõrmaade merimeeste hauadu. Neid on siin mitmeid. On ju Vilsandi taga paljugi laevadele ohtlikke kohti. Jalutame edasi ja peatume nn. „seadusliku meriröövli“ haul. See meriröövel olevat oma isikliku soovi järgi maetud teispidi kui teised inimesed. Nimelt jalad mere poole, et viimselpäeval ärgates saaks kohe merele vaadata, kas pole mõnd laeva karil. Keegi arutab, et kuidas ta yles peaks saama — haul ju suur kiviplaad pääl. Too meriröövel on seepärast „seaduslik“ olnud, et tal oli lubatud (!) karile joosnud laevadelt vandid maha raiuda ja laevadel leiduv varandus võtta endale. Selle eest pidi ta aga maksma piiskopile kymnist.

Huvitav, eks ju? Aga otsime parem midagi iseloomulikumat Saaremaale kui meriröövlid, kelledest kaks tykki oli koguni Tallinnast sisse rännanud. Kasvõi pisut tuulikuist, neist Saaremaale iseloomulikemaist ehitusist.

Anglas teeme mõneminutilise peatuse, sest tahame vaadata tuulikuid, milledest siin on eriti tore vaade. Eespool tee vee-

Kakskümmend kaheksa . . .

rel on viis tuulikut ilusasti reas, taamalt paistab veel palju, palju teisi samalaadilisi puktuulikuid. Kasutame ainulaadset võimalust fotografeerimiseks.

Saaremaa maastikule on veel väga omased kadakapõõsad. Hellamaalt on vististi midagi märgitud päevikusse.

Pärast õhtusööki teeme väikese jalutus-käigu karjamaale. Teel tuleb vastu ryhm rahvariides tytarlapsi ja naisi. Täna pole kyll mingi pyha, aga siin käiakse ju aasta läbi rahvariideis. Ja tõesti rõõmsa pildi pakuvad need kollasetriibulised seelikud, tikitud põlled ja kirjud pluusid. Aga nyud keerame sammud karjamaale. Täiesti sile ja lage maa. Ainult kadakaid ja madalat rohtu kasvab siin. Kadakapõõsad pole aga sugugi tavalised oma kujult. Neid on siin ypris mitmekujulisi ja väga tihedaid. On võrreldud Saare- ja Muhu-maa kadakasi karjamaid rokokooaede-dega. Nyud võime näha neid oma sil-madega. Tore tõesti! Sää! ysnä ymmar-gune kadakapõõsake, siin koonusekujuline, tää! mingi mygerik ja taamal palju, palju muukujulisi. Ja siinsamas liiguvad ka nende aedade kunstärnerid — lambad. Rohi karjamaal on vilets — sellest lam-baile ei jätku — ja söövad siis noori ka-dakavõrseid. Võtavad yhe suutäie siit, teise säält ja endi teadmata piiravad ja põavad kadakaid, nii et ykski inimkäsi ei suudaks teha seda paremini.

Aga Saaremaal on muudki kui kada-kaid. Otsime pisut tagapoolt.

Pärast Karja kirikut saame tyki maad igavat sõitu. Maastik on sarnane mand-rimaastikuga, mida me kõik oleme näinud. Eilne magamata öö ja mitte midagi hu-vitavat ymbruses suigutavad varstigi mõ-ne poisi magama. Ja varsti on magajaid suur hulk. Meie tagaotsas ristime oma „salongvaguni“ „magamisvaguniks“. —

Stop! Siin läheb jälle magamiseks, jätame parem mõned read vahele.

Pisut enne Kihelkonda näeme huvita-vat, eriti rikkalikku, põlist metsa. Sellist pole mandrilgi leida — kõik tammed ja yksikuid kuuski nende hulgas. Nähes seda tundub, et ei pea paika jutt, et „Saare-maal ei kasva muud, kui kadakad ja männipuud“.

Ja mida nägime veel sel reisil? Sir-vides päeviku lehti meenub yht-teist. Käisime Sõrve sääre tipus. Yhe päeva

R. R. — Klassi keemik, härra au-väärses eas, kes studeerib vabakuula-jana keemilist analüüsi ja kelle kohta kehtib kahaneva viljakuse seadus õp-pimises.

E. U. — stud. trefonicus, kautšuki-kasvanduse omanik Tartumaalt, kes esindab Tallinnas Tartu vaimu.

H. M. — Võlub tytarlapsi retoorika ja žestidega nagu don Pasquale ja „seda muidugi“, taotleb teatava rah-vuse tagakiusamise lõpetamist ja kul-tuurautonoomiat.

E. V. — Mees kindla aluspõhjaga, mis aga kipub kõikuma tasakaalu-elundi korratu funktsioneerimise tõttu. Näeb tulevikku siiski läbi roosade oku-laaride.

U. R. — Tüse nii kujult kui olemu-selt. Otsib raadiolainete kaudu ühen-dust imaginaarse maailmaga ja suu-dab igaihte veenda oma lemmikteoo-ria — darwinismi — kehtivuses.

K. K. — Mees metsikust läänest. Selle mehega on lugu nii, et ta on väga tagasihoidlik ja nurisev tüüp.

A. A. — Põlneb tänapäeval väga po-pulaarsest ja tülitsemishimulisest sei-susest. Autojuhina tunneb küll liikle-mismäärusi, kuid pole veendunud nen-de tarvilikkuses.

A. K. — Korralikkuse sümbolina on teda võimatu kujutella ilma joonlauata, mida kasutab mõttekriipsude joonista-miseks. Armastab tantsida üksinda lambeth walk'i ja on tuntud kardetava korvikütina — tantsupõrandal. Kura-meerib ainult raamatutega.

veetsime Kuressaares. Käisime sää! lossis ja magasime Vene keisri Alek-sander I-ga yhes toas — vabandust! — tema oli sää! kunagi enne ööbinud. Nägime ka Kaali järve, seda maailma-imet ja mõnda muudki.

Aga nyud, kulla sõber reisipäevik, hyvasti!

Jõulud 1939.

V. K. — Harrastab nii kehalist kui vaimset sporti ja omab eeldusi saada ceskujulikuks abielumeheks, olles juba praegu truualamlik kavalers oma kaunitarile.

E. U. — Primus inter pares. Kooli Herakles ja tuntud suurus spordimaailmas, kelle vägiteod on äratanud tähelepanu isegi laiemais ringides; on nii mõnegi õrnema soo esindaja ideaaliks. Maadleb kõvasti ajalooliste faktidega. Eelistab autoritaarset jõuprintsiipi klassikalise diplomaatia meetodeile. Tulevikus — stud. med.

E. R. — Humoorikas indiviid, kes vaatab kõrgelt üle „kurjavamu poegade“ peade. Ühes tütarlaste-gümnaasiumis tuntud Tennissoni nime all. Suvevaheajad veedab Pühajärvel, mille lained näivad teda olevat mõjustanud ka südamedaami valikul. Äratad tähelepanu tennise harrastusega.

H. V. — Omab võimet kõike sõnastada kaunikõlaliliselt ja suurejooneliselt ning pääseb retoorika abil igast olukorrast, mistõttu kavatses asuda tegevusse poliitilisel areenil. Tütarlaste juuresolekul läheb liiga „julgeks“.

R. R. ja A. L. — Tunnustatud seltskonnatuusad väljaspool kooli ja R. R. on ka tunnustatud sportlane, kuigi ainult väljaspool kooli, nimelt „Ajude Gümnaastika“ ringides. R. R. suurimaks nõrkuseks on naised. A. L. on kaalukas tegelane ja „lai leht“, kuid pole siiani suutnud rakendada vääririkalt oma organisaatorlikke võimeid.

A. S. ja N. R. — Kuuluvad mõlemad klassi õppijate eliiti, kuid otsivad viimasel ajal tunnustust ka korvpallimängust (seni tagajärjedeta). Viimane armastab niisama lopsakaid nalju kui ta ise ja on omaks võtnud egoistliku maailmavaate.

A. S. — alias Laeca, alias Haedui etc. Mitmekülgseim tegevsportlane ja sporditeoreetik. Kõrvalharrastused: statistika ja plastika (moodsate tantsude näol). Pealeselle omab silmapaistvaid muusikalisi võimeid. Ta laulud, räägitakse, olevat pühendatud ühele tume-
lokikesele.

E. T. — Naeratav sprinter, kelle suurimaks naudinguks on laupäevaõhtused lastepeod. E. T. on vaimu- ja

teadusemaailmas tuntud eriti „üksikasjadesse süvenemise“ poolest.

E. K. — Suurim juurdleja, kelle erialaks tundmuste salapärase veetluse analüüs ja tahtevõimsuse üle ironiseerimine. Noores eas vallutas lümelagendikke ja tegi pikki matku. Nüüd aga on pühendunud õrnema soo atakeerimisele, olles alati „mäel“.

V. V. — Tuntud turnija, kes oskab hoida tasakaalu nii rööbaspuudel kui elus. Vaatleb kõike mõistuse seisukohast; vahel juhtub siiski, et mõni käekene või kena näokene riisub tavalise meelerahu ja tasakaalu. Suur moralist ja altruist, kes hoolitseb rohkem teiste kui enda eest.

I. P. — Väike mees, kes omab suuri kogemusi riistvõimlemises, aga kellel on „haiged“ silmad.

H. T. — Tuntud arhivaar ja bibliotekaar, kellel on ka kaasaskantav raamatukogu. Raamatuist ammutab teadmisi endale, mõnikord ka kaasõpilastele ja isegi õpetajatele. Oskab saada läbi õpetajatega.

H. T. — Tuntud ja armastatud klassis pikalaenu käsipanga omanikuna, kellelt võib ammutada kuitahes suuri krediite, kuitahes väikeste meelevaldselt määratud dividendidega kuitahes pikale ajale. On õnnistatud kaasõpilaste ülevoolava armastusega, mis on sageli nii kirglik, et H. T. võib muutada kannatamatuks.

K. K., B. K., V. P. ja L. R. — Moodustavad kvarteti või kamba, mida nimetatakse „Kamtšatkaks“ ja mis on klassi „kultuurseim“ nurk; „Kamtšatka“ eesmärgiks on piraatluse restauratsioon. Ideeliseks ja vaimseks lohutajaks selles nurgas on vaikiv filosoof L. R. „Kamtšatka“ juhiks on kõikvõimas, kõikväeline Piraat Pikk. Nurka kaunistab klassi roosinupp K. K. kes on lähedases suguluses B. K-ga, oma vennaga.

U. T. — Mees, kelle peatähelepanu on pööratud lipsusõlmele. Harrastab erilist tantsustiili ja ujub nii peal- kui ka allvee.

B. V. — Pole küll klassi koosseisu kuuluv, aga siiski klassiga lähedalt seotud. On küll üks kõhn mees, aga kui pörutab, siis kõik kõigub.

Mõisted „liik“ ja „taimede süsteem“ taimeteaduse ajaloos

Igal teadusel on oma filosoofiline tagapõhi, mille moodustavad selle teaduse uurimismetoodika printsiibid ja selle teaduse „viimased küsimused“. Näiteks on probleemid elu tekkimise, elunähtuste vitalistliku või mehaanilise seletusviisi kohta niisama hästi bioloogilised kui filosoofilised, moodustades osa bioloogia „filosoofilisest tagapõhjast“. Samuti on igal teadusel oma ajalooline tagapõhi, sest kõik teaduslikud tõekspidamised ja uurimismetodid on midagi ajalooliselt saanut.

Mõista teadust kui ainult faktide kogu on ekslik ning ühekülgne. Loomulikult ei haara teadus inimvaimu põhjani, aga ta haarab seda siiski sügavasti. Teaduse suur vaimuarendav väärtus selgub siis, kui võtame teda tervikuna: teaduslike faktide kogu ühes metoodika kui ka filosoofilise ja ajaloolise tagapõhjaga. Siis selgub teaduse tähtis koht kultuuris ja hariduses, selgub, et teaduses avaldub loova inimvaimu aktiivsus. Eriti selgesti tunneme viimast, kui paneme tähele teaduse ajalugu või tehes ise teaduslikke tähelepanekuid, jälgides teaduse metoodikat*). Teadust peaks õpitama kui fakti ja meetodit, aga ka kui filosoofiat ja ajalugu**).

Viimaseks pakub kahtlemata head ainet teaduste põhimõistete arenemislöö jälgimine. Seesuguste põhimõistete hulka kuuluvad kahtlemata ka liigi ja süsteemi mõisted botaanikas.

Botaanika uurimisobjektiks on ja jääb eeskätt see ülikas vormide küllus, mida nimetatakse taimeriigiks. Nende taimevormide igakülgne uurimine, nende levimise, levimisvahendite, elunõuete ja eluvõitluse mõistmine on ainult siis võimalik, kui taimevorme osatakse üksteisest eraldada. Iga teaduse ülesanne on ju enne sügavamate

sidemete otsimisele asumist oma objekti kirjeldada. Ent on vähe teadusi, mille objekt oleks nii keeruline ning raskestimõistetav kui botaanika oma. Botaanika võis teaduseks tõusta alles siis, kui ta õppis kirjeldama taimevorme ning neid üksteisest eraldama.

Taimeriigi vormikülluse vaatlemisel üllatab inimvaimu selle kahepalgeline, dualistlik loomus. Ühelt poolt näib taimeriik olevat tervik: ühed ja samad põhielemendid kehaehituses (rakk, protoplasma, vars, leht jne.) korduvad ikka uuesti, ainult erinevates vormides. Kunagi pole õnnestunud jagada taimeriiki osadesse, mille vahel poleks võimalik leida kas mingit chituslikku sarnasust või koguni vahevorme. Taimed on seega nagu „sugulased“ isekeskis, ainult selle „suguluse“ määr on erinev. Viimane asjaolu ongi leidnud väljenduse taimede süsteemis, kus taimi koondatakse lähema või kaugema sarnasuse põhjal süstemaatilistesse ühikutesse (perekond, sugukond, selts, klass jne.). Teiselt poolt näib, et taimeriigis on tähtsal kohal kindlad, püsivad tüübid, liigid, mis ei muutu üksteiseks. Nurmenukust ei saa kunagi pääsusilma. Ent ometi on nende taimede vahel väga suur sarnasus, mistõttu loeme neid liike ühe ja sama taimeperekonna liikmeiks.

Taimeriik on samal ajal jagamatu tervik ja koosneb siiski täiesti eraldatud kildudest — liikidest. On selge, et meie mõistus ei suuda leppida selle vastoluga: üks nimetatud omadusist taimeriigil peab olema paljas näivus. Kumb?

Botaanika ajalugu näitabki teaduse järk-järgulist tõusmist selle probleemi tundmisele ja lahendamisele.

Huvi taimede vastu tekkis kindlasti väga vara. Taimi kasutas juba eelajalooline inimene: toiduks, peavarju ehitamiseks, arstimiseks, nõidumiseks jne. Kindlasti pidi ta ka oskama eraldada vajalikke taimevorme.

Teaduslikuks tõuseb loomulik huvi

*) Boutroux, E. „Teadus ja kultuur“.

***) Huxley, J. „Essays in popular science“, „History of science“.

taimede vastu alles greeklaste juures. Esialgu kannab see siingi ainult praktilist, peamiselt rohuteaduslikku ilmet: õpitakse tundma arstimtaimi. Vana-aja tähtsaimaks botaanikuks selle sõna peagu nüüdisaegses tähenduses tuleb pidada Aristoteles'e õpilast Theophrastos't (371—286 e. Kr.). Tema peatöödeks on „Taimede looduslugu“ 9 raamatus ja „Taimede põhjustest“ 6 raamatuga. Esimeses leiavad käsitlemist teatud taimemorfoloogilised, -anatomilised, -geograafilised ja -süsteematilised küsimused, viimases kasvude füsioloogia ja „praktiline botaanika“. Oma uurimismeetodeis läheb Theophrastos suuresti lahku oma õpetajast ja enamikust greeka filosoofidest üldse. Ta asetab nimelt küllaltki suurt rõhku vaatlusele ja üksikasjadele, sest ta on veendunud, et lähtumine mingist teooriast ei vii üksikjuhtumi seletusele. Mõned botaanika ajaloo uurijad*) loevad seetõttu Theophrastos't esimeseks bioloogiks, kes on puhtloodusteaduslikult uurinud. Teda peetakse õigusega „botaanika isaks“, sest tema töödele baseerub suuresti kogu vana-aja ja kaudselt seega hilisemgi taimetundmine.

Oma töö „taimesüsteematilises“ osas käsitleb Theophrastos taimevormidest ülevaate andmiseks eraldi puid, põõsaid ja rohttaimi. Edasises jaotuses eraldatakse õitega ja õiteta, maismaaja veetaimi jne. Juba Theophrastos'e juures näeme paiguti taimeliikide paigutamist perekondadesse. Theophrastos on näit. kirjeldanud mitmeid tamme-, kuuse- j. t. liike.

Kokkuvõtte vana-aja botaanilisist teadmisist annab Cajus Plinius Secundus (vanem) (23—79 p. Kr.) oma „Loodusloo“ 12.—27. raamatus. Siingi on pearõhk praktilisel küljel. Plinius ise tegi vähe tegemist taimede vaatlemisega, küll aga on ta rohkesti kasutanud teiste autorite andmeid, muuseas eriti Theophrastos'e omi. Oma töös mainib Plinius umbes 1000 erinevat taimevormi.

Keskaeg tõi vaevalt mingit silmapaistvat lisa taimede tundmisele. Alles Ameerika avastamine ja trükikunsti leiutamine tõtsid uuesti huvi taimede vastu ja kandsid seda huvi laiemale. Igatahes on juba enne 1500. a.

ilmunud terve rida botaanilise sisuga trükitud teoseid. Üldiselt kannab siiski huvi taimede vastu uue aja alguseski rakenduslikku iseloomu. Botaanika on arstiteaduse osa, mille ülesandeks on õppida tundma ravimtaimi.

Tähtsa edusammuna botaanika ülesannete ja sisu mõistmisel tuleb käsitada tšehhi teadlase Adam Zaluziansky a Zaluzian'i vaateid tema 1592. a. töös. Z. arvates tuleb botaanika lahutada meditsiinist ja teda vaadelda iseseisva loodusteadusena. Uue aja alguse botaaniline uurimine leiab kokkuvõtte Kaspar Bauhin'i (1511—1582) töis, mille on mainitud juba ligi 6000 taimeliiki. Bauhin'i juures on taimeliikide koondamine perekondadeks viidud teadlikult läbi ning leiab teatava määrani väljenduse binaarses nomenklatuuris, mille puhul üks taime nimest tähendab perekonda, teine liiki.

Et korralikult kirjeldada suurt taimeliikide hulka, mida aja jooksul oli õpitud tundma, vajati paremini läbi viidud taimesüsteemi kui seni oli tarvitatud. Theophrastos'e taimeriigi jaotus puudeks, põõsasteks ja rohttaimedeks, mis seni üldjoontes oli püsinud, ei piisanud enam. Vajati teatud põhilauseid, mille järgi korraldada taimede klassifitseerimist. Nii tekib rida nn. kunstlikke taimesüsteeme, mille autotoreist nimetamist väärivad: A. Caesalpino (1519—1603), A. Q. Rivinus (1652—1725) ja J. P. de Tournefort (1656—1708). Neis süsteemides on püütud ikka üht eraldustunnust peamise jaotusprintsibiina läbi viia. Selline süsteem pidi olema eeskätt abinõuks taimeliike paremini mällu jäädvustada.

Sellise taimesüsteemi arenemise tipuks ja põhjaniammutajaks tuleb pidada geniaalse rootsi botaaniku Karl v. Linné' (1707—1778) klassifikatsiooni tema töös „Looduse süsteem“ (1735). Siin on valitud taimesüsteemi aluseks jällegi üks selgepiiriline tunnuste rühm: tolmukate arv ja asetus õies. Peamiselt selle tunnuse järgi on kogu taimeriik jagatud 24 klassiks. Iga klassi alajaotused olid samuti viidud läbi puhtloogiliselt, enam-vähem ühtsate tunnuste abil.

Taimesüsteemi tähtsaimaks ühikuks Linné' järgi on liik. Liigi moodustavad kõik taimeindiviidid, mis omavahel pea-

joontes on sarnased. Muidugi teadis Linné, et sarnasus antud taimeliigi eksemplaride vahel pole iialgi absoluutne. Siiski arvas Linné olevat märganud, et liigi teisendite erinevused on sootuks tühisemad ning juhuslikumad liikide omist, nad pole koguni päritavad, vaid olenevad juhuslikest kliima, mullastiku jnc. mõjudest. Linné' järgi on liik seega kindlapiiriline looduses endas olemasolev ühik, võiksime ütelda — otse bioloogiline aatom: jagamatu, muutumatu tervik. Kunagi ei saa tekkida kahtlust, kas antud taimevormide erinevus on liigi või teisendi väärtusega, sest liigid erinevad otse olemuslikult, teisendite vahed on tühised ning juhuslikud. Sellele tunnetusele baseerub Linné' teaduslik õpetus liikide püsimisest. „Liike on nii palju kui loodi alguses erinevaid vorme,“ nii arvab Linné, arvestades oma tähelepanekut liigi ja teisendi selgepiirilisusest. Liigid on tervikud, ühtsa tekkega, taimeriiigi terviklus on ainult näivus — sellele seisukohale jõuab botaanika Linné' isikuga.

Linné' annil kirjeldada, tema oskusel vaadelda ja vaatlustulemusi sõnades täpselt avaldada, samuti tema süsteemi loogilisel lihtsusel ja kergel käsitatavusel oli mitmeti määrav tähtsus botaanika edasisel arenemisel

Linné' ajast on tõusnud teaduslik huvi taimevormide, nende levimise ja elutingimuste vastu. Eri maa-alade flora uurimine leidis rohkesti edendajaid. Nii on Linné'l kaudsed teened isegi seesuguste teaduste, nagu taimgeograafia, taimesotsioloogia jt. arenemisel. Suur on Linné'st alates huvi tõus taimevormide klassifitseerimise, taimesüstemaatika vastu. Kui viimane distsipliin oma mõningais põhimõistest ja vaateis jõuab järgneval sajandil Linné' omadele risti vastukäivaile seisukohtadele, siis on selleski kaudselt „süüdi“ Linné: tema tööd moodustasid aluse, millele toetus hilisem materjali kogumine. Just viimases äratab ajajärk pärast Linné'd suurt tähelepanu. Kui „botaanika isa“ Theophrastos oma töis mainib mõndsada taimeliiki ja Linné tuhandeid, siis pole Darwin'i ajal ühtki inimest, kes võiks kiidelda kõige teadusele tuntud liikide eraldamisoskusega. Darwin'i kaasaegne ing-

lise botaanik W. J. Hooker (1785—1865) hindab taimeliikide arvu nimelt juba 80.000—200.000. Süstemaatilise botaanika ajalugu Linné' ja Darwin'i vahel on huvitav eeskätt mitmete raskete probleemide pärast, mis jäävad esialgu lahenduseta. Need probleemid kerkivad üles just n.ö. pisitööl materjali kokkukandmisel, uute taimevormide kirjeldamisel.

Eriti tähtis on, et paljude taimerühmade monograafilisel läbitöötamisel selgus, et Linné' väide liikide selgepiirilisusest ning liigi ja variandi kindlast erinevusest on ekslik. Siin on võimalik peatuda ainult kõige olulisemal seesuguseist tähelepanekuist, kuna küsimuse lähem arutamine ulatub väljaspoole selle töö piire. Liigi mõiste kõikuvust näitas juba asjaolu, et teaduses ei suudetud paljudel juhtumitel jõuda selgusele, kas antud taimevormi lugeda eri liigiks või mitte. Tolleaegne tuntud huntitubakate uurija C. W. Naegele (1817—1891) leiab, et pole ühtki taimeperekonda nelja või rohkem liigiga, mida kõik botaanikud oleksid nõus tõesti eri liikidenä vastu võtma. Suurimaid tolleaegseid asjatundjaid taimesüstemaatikas A. P. de Candolle kirjutab: „Eksivad need, kes kordavad, et meie liikide piirid on hästi kindlad ja et kriitilised liigid on vähemuses. See näis olevat selge, kui liike veel küllalt poldud tundma õpitud, liigid aga määrati mõne üksiku eksemplari alusel; mida ligemalt me nendega tuttavaks saame, seda enam vooiab kokku üleminekuvormi, seda suuremaks lähevad kahtlused liikide piiride kohta.“

Nii tuligi, et botaanikas hakatakse vahet tegema nn. heade ja kriitiliste liikide vahel. „Head“ liigid on need, mis erinevad selgesti üksteisest, asuvad eri levimisaladel, ei anna omavahel jne., ühesõnaga, vastavad Linné' klassikalisele ettekujutusele liigist. Mõned taimeperekonnad (huntitubakad, võililled, silmarohud, kortslehed jne.) on väga suure liikide arvuga. Sealjuures erinevad need liigid harilikult üksteisest väga vähe, esineb suures määralt vördjaid ja ülemineku vorme. Seesuguseid liike hakatakse nimetama kriitilisteks liikideks. Kriitilised liigid tunduvad sageli rohkem „alaliikide“ või teisenditena, ja selletõttu

tekibki küsimus selle või teise kriitilise liigi kohta, ons ta „teisend“ või „liik“.

Vastust sellele küsimusele ei annud taimevormide morfoloogia. Seetõttu otsisid mitmed liigikriteeriumi füsioloogilisest tunnustest. Väideti, et liigi moodustavad need taimed, mis isekeskis annavad suguvõimelisi järeltulijaid. Seda viisi liigi piiritlemisel soovitas eriti J. G. Koelreuter (1733—1806) ja ka K. F. Gärtner (1772—1850), kes korraldasid rohkesti ristamiskatseid liikide uurimisel (nn. koelreuteri meetod). Nimetatud definitsiooni tarvitamiskõlblikkuse piirid selgusid varsti.

Koelreuter pani nimelt tähele, et mõnede taimede ristamise juures võib juhtuda, et kui õietolm oli liigist A ja tolmutati liiki B ning tolmutamine andis tagajärgi, siis ümberpöörduvalt tolmutamine võib jääda ka tagajärjetuks. Niisugusteks liikideks on kaks imelille: *Mirabilis longiflora* ja *M. jalapa*. Ümber samalaadset nähtust kirjeldab prantsuse botaanik Turet mõnede vetikate puhul. Kas lugeda neid taimevorme ülaltoodud definitsiooni põhjal eri liikideks või mitte? Veel huvitavam on näide, mida rõhutab Darwin. Teatavasti on nurmenuku õied kahesugused: ühel vormil on tolmutuktid kõrgemal kui emakasuu, teisel ümberpöörduvalt. Normaalse tolmutamisviisi puhul satub pikkade tolmutukate tolmu teise eksemplari pikale emakale, lühikestel lühikestele (putuktolmlemine!). Huvitav on füsioloogilise liigidefinitsiooni suhtes, et kui kunstlikult kanda, näiteks, pika tolmutuka tolmu teise eksemplari lühikese kaelaga emakasuudmele, siis seesugune tolmutamine ei anna tagajärgi, vähimalt pole järeltulijad viljakad. Seega võib ühe liigi morfoloogiliselt täiesti sarnaste eksemplaride vahel tolmutamine jääda tagajärjetuks, nagu oleks tegemist kahe eri liigi tolmutamisega.

1853. a. õnnestus prantsuse botaanikul A. Jordan'il (1814—1897) näidata, et Linné liik varakevadik on jagatav paljudeks (Euroopas 200) pisemateks süstemaatilisteks ühikuteks (pisiliigid, tänapäeval ka jordanonideks nimetatud). Sealjuures need pisiliigid on äärmiselt tühiste, ainult üksikasjalikul uurimisel tähelepandavate eraldustunnustega, peamiselt karvastuses. Sellest

hoolimata nad ei ristle isekeskis ning on seega pärivuslikult täiesti isoleeritud. Viimase asjaolu tõttu peaks neid vorme lugema liikideks, teiselt poolt on nende eraldustunnused peagu märgatamatud.

A. 1865 (seega küll juba pärast Darwin'i peatööd a. 1859) õnnestus M. Wichura'l (1817—1866) liita korduvate ristamistega kuus head linne liiki pajusid üheks vördjaks. Kas peab kõiki neid selgestierinevaid taimevorme pidama üheks liigiks?

Teatavasti oli Linné liikide püsimisõpetuse tugevaks kogemuslikuks teeks tähelepanek liikide selgepiirilisusest. Kui arenev teadus taimevormide üksikasjalisel uurimisel näitas, et see tähelepanek oli ebatäpne ning pealiskaudne, siis sai esimeseks teravaks probleemiks küsimus, kuidas mõista liigi olemust. Kas liik on tõesti püsiv „bioloogiline aatom“ või midagi muud?

Taimesüsteemi üheks ülesandeks on anda kergestihaaratavat ülevaadet kõikidest tuntud taimevormidest. Linné' süsteem täitis selle ülesande hiilgavalt. See süsteem on ju järjekindlaile loogilisile põhimõttele rajatud skeem, millesse paigutatakse taimevorme. On selge, et kui peame taimeliike eralditekinuiks, nagu seda tegi Linné, siis on seesugune süsteem ja selle ülesandeseade ainuõigustatud.

Ometi on Linné ise esimesi, kes leiab, et taimesüsteemil võib olla teisigi ülesandeid peale lihtsa taimevormistikust ülevaate loomise. Viimane huvitav vaade esineb Linné' ühes hilisemas töös — „Botaanika filosoofia“. Linné juhib seal tähelepanu huvitavale asjaolule, et peale kunstliku süsteemi on veel võimalik teinegi süsteem, mis näib peituvat looduses endas. Nimelt leiab Linné, et taimevorme on võimalik koondata nende peatunnuste sarnasuse järgi kõrgemaisse süstemaatilisisse ühikuisse, neid omakorda kõrgemaisse jne. Nii oleks võimalik leida taimede klassifikatsioon, mille peajaotused ei põhineks milgi omaksvõetud printsibiil, vaid tugineksid madalamate süstemaatiliste ühikute suuremale või väiksemale „sugulusele“. Seesugune taimesüsteem poleks paljas skeem, millesse paigutame taimede paljukujuulisust, vaid n-ö. „loomulik“ süsteem, mis oma jao-

tustega püüab haarata looduses tõesti esinevaid, „loomulikke“ süstemaatilisi ühikuid. Madalamad süstemaatilised ühikud tähistavad lähemat, kõrgemat, kaugemat taimevormide sarnasust. Sellise süsteemi ülesandeks poleks niivõrd ainult ülevaate andmine, kuivõrd ka taimevormide suurema või vähema „suguluse“ näitamine. Kunstlik süsteem on deduktiivne, loomulik induktiivne.

Seesugust loomulikku süsteemi näib juba Linné olevat otsinud. Ta nimetab mitmeid loomuliku süsteemi gruppe, mida seesugustena veel nüüdki tunnustatakse: liblikaõielised, ristõielised, korvõielised, sarikõielised. Linné tähtsus süstemaatilise botaanika ajaloos on seega kahekordne: ühelt poolt lõi Linné parima kunstlikest süsteemest, teiselt poolt juhtis ta tähelepanu selle uurimissuuna ületamise vajadusele ning võimalusele.

Pärast Linné'd on kogu taimesüstemaatiline uurimistöö teadlikult suunatud loomuliku süsteemi loomisele. Selles töös väärivad esimestena tähelepanu Jussieu' ja de Candolle'i klassifikatsioonid. B. de Jussieu (1699—1776) on nimelt esimese väljatöötatud loomuliku taimesüsteemi autor. Tema klassifikatsioon avaldati alles pärast surma ta sugulase A. L. de Jussieu' poolt a. 1789, millist aastat tuleb seetõttu lugeda väga tähtsaks taimeteaduse ajaloos. Jussieu' uurimistööd on viinud edasi ja parandanud eriti A. P. de Candolle (1778—1841), R. Brown (1773—1858), S. Endlicher (1805—1849), A. Brongniart (1801—1876) jt.

Aastail 1825—1845 on antud välja üldse vähimalt 24 uut taimesüsteemi, mis on teinud endale ülesandeks esitada taimerügi loomulikku jaotust. Need tööd toetuvad enamasti Jussieu', de Candolle'i ja Brown'i omile.

Tuleb rõhutada, et loomuliku süsteemi loomise võimalus on Linné liigimõiste seisukohalt täiesti arusaamatu ning raskestiseletatav, selle süsteemi ülesanne segane. Kui liigid on tekkinud üksteisest olenematult, mis mõte on siis kõnelda liikide suuremast või väiksemast „sugulasest“? Kas peab see sugulus olema „liike loonud jõudude“ „loomisplaanide“ sugulus või midagi muud metafüüsilist?

Nii sai teiseks taimesüstemaatika valusaks probleemiks: kuidas õieti seletada loomuliku olemust ja ülesannet.

Vastuse neile kahele küsimusele: loomuliku süsteemi ja liigi olemuse probleemile andis kuulus inglise teadlane Charles Robert Darwin (1809—1882) oma 1859. a. töös „Liikide tekkimine loomuliku valiku teel“. Vahepeal oli tänu deskriptiivse loodusteaduse kiirele arenemisele pärast Linné'd avastatud teistelgi teadusaladel peale süstemaatilise botaanika (ja zoologia) nähtusi, mis ei sobinud Linné' õpetuse raamidessse. Tähtsaim seesuguseist avastusist oli kindlasti fossiilide üksikasjalikumal tundmaõppimisel selgunud asjaolu, et maakera varemil ajalärkudel elukond oli olnud hoopis erinev praegusest. Darwin'i töö on loomulikuks seletuseks seesugustele nähtustele. Ta on orgaaniliselt välja kasvanud teaduse tolleaegsest arenemisastmest. Ülaloodud probleemid olid Linné' õpetuse seisukohalt arusaamatud, koguni pahandavad oma olemasoluga. Keegi prantsuse füüsik on väitnud, et teadusliku teooria ülesandeks on eeskätt „päästa nähtusi“, õigustada nende olemasolu. Darwin'i teooria õigustab inim mõistusele seesuguste nähtuste, nagu viljakate liigivärdade, jordanonide, kriitiliste liikide, taimesüsteemi „loomulikude“ ühikute, kaasaegseist elusolendest erinevate fossiilide olemasolu. Darwin'i õpetus on nagu kõik head ning „mugavad“ teooriad ühine vastus paljudele rasketele teaduslikele küsimusile.

Teatavasti õpetas Darwin, et kõik elusolendid põlvnevad ühistest esivanematest. Loomulik taimesüsteem ei põhine milgi „loomisplaanide“ sugulusel, vaid tõelisel sugulusel taimede vahel, selle sõna täpses mõttes. Liik pole Darwin'i järgi püsiv, vaid alatises muutuvuses. „Liik on järsk teisend, teisend tekkiv liik“, ütleb Darwin. Nii on põlvnemisõpetuse seisukohalt liik kaotanud oma erikoha taimesüsteemi ühikute keskel: ta on niisama meelevaldselt ja kõikumalt piiratud kui perekond või sugukond. Liik pole „bioloogiline aatom“, mis on looduses endas, vaid rohkem abinõu looduse kirjeldamisel, kokkuleppeline üksus. Liigi iseisvus on näivus, reaalne ühik on

kogu taimeriik (õieti alles kogu elukond).

Põlvnemisõpetus kujunes äärmiselt viljakalt rakendatavaks kõikides bioloogia harudes. Botaanilistest distsipliinidest arenes eriti suuresti taimesüsteematika, sest viimasele oli põlvnemisõpetusega kindlustatud tähtis ülesanne: uurida sugulust taimede vahel. Viimane töö kestab edasi tänapäevani. Peale taimede puht-morfoloogiliste erinevuste pannakse loomuliku süsteemi loomisel ikka rohkem rõhku anatoomia, füsioloogia, taimegeograafia jne. andmeile. Loomuliku taimesüsteemi täiendamine kestab järjest edasi ja teatud aja taimesüsteemis peegeldub kogu selle ajajärgu botaaniline uurimine. Taimesüsteematika on botaanika keskne distsipliin.

Tema viljelejaist pärast Darwin'it tuleb mainida eeskätt A. W. Eichler'it (1839—1887), Engler'it (1844—1930), R. Wettstein'it (1863—1931) jt.

Pärast Darwin'itki on rohkesti avaldatud arvamusi liigi kohta. Siin pole aga enam küsimus sellest, kas liik on looduses esinev ja selgepiiriline üksus, sest see küsimus on saanud Darwin'ilt lõpliku eitava vastuse. Probleemiks on tänapäeval peamiselt, kui kitsa- või laiapiirilisel on otstarbekohane piiritlea liike looduse kirjeldamisel. Võib piiritlea liiki võrdlemisi kitsalt, tun-

nustades eri liikidena ka lähedaid, vaid mõningate päritavate tunnuste läbi üks-teisest erinevaid vorme. Teiselt poolt soovitataks liike haarata niisama laialt kui seda tegi Linné, kusjuures satub liigi piiridesse rohkesti allüksusi.

Botaanika on hilisemal ajal näidanud suurt huvi pisemate süsteematiliste ühikute — pisiliikide, teisendite jne. uurimisele. Eriti on sel alal rohkem tööd teinud Põhjamaade botaanikud, kes üksikasjaliselt uurinud ülihuvitavat vormiküllust, mis valitseb seesuguste taimerühmade, nagu hunditubaka, kaskede, kortslehtede, silmarohtude, võilillede jt. juures. Seesugusel tööl avastati pärast Linné'd nähtusi, mis viisid liikide püsamise õpetuse kokkuvarisemisele ja põlvnemisõpetuse põhjendamisele. Praegust pisiliikide uurimist võime käsitleda tolle vana distsipliini uurimistöö jätkamise, süvendamise ning täiendamisenä. Kaugeltki pole ju veel kõik lahendatud, mis on seotud liigi mõiste küsimusega.

Selleks et mõista põlvnemisõpetust, on väga oluline tähele panna liigi mõiste kõikumust. Põlvnemisõpetuse ja liikide, eriti kriitiliste liikide ja loomuliku süsteemi uurimuse suhe on näide sellest, kuidas teaduses sageli näival tühised üksikasjad ja tähelepanekud on suurel määral võimsate probleemide aluseks ja koguni vastuseks.

O. STERNBECK

Raadioamatörist

Raadioamatörist on tihedalt seotud raadioasjanduse pioneeride Herzi, Marconi, Popovi jt. nimedega. Nad olid esimesed raadioamatöörid, sest nad ei töötanud suurfirmade poolt sisustatud laboratooriumes, vaid sooritasid oma katseid koduste vahenditega. Nad olid tõelised amatöörid, sest nad töötasid asja enese pärast, saamata sellest materiaalselt kasu. Alles siis, kui asi oli küllalt küps, et olla tasuv, haaras tööstus selle enda kätte.

Kõrvaltvaatajale näib, nagu oleks raadioasjandusega tegelemine praegu ainult tööstuse asi. Siiski leidub praegu

inimesi, kellele raadio on huvi-alaks, täpselt samuti, nagu teistele margikorjamine. Raadioamatööre pole palju — umbes 300.000 kogu maailmas. Raadioamatöörid jagunevad kahte klassi: ühtedel on õigus tegutseda lühilaine-saatejaamadega, teistel mitte. Lühilaineamatööride laialdasema ning huvitavama tegevusala tõttu püüan eriliselt valgustada just nende tegevust.

Lühilaineamatööre on maailmas umbes 65.000, neist 55.000 P.-Ameerika Ühendriikides. Eestis on neid umbes 40. Igal lühilaineamatööril on oma väljakutsemärk, mis on kolmeosaline. Esi-

mene, täheline osa (ES) näitab amatööri maad, käesoleval juhul Eestit. Teine, numbriline, ning kolmes, täheline osa on üksikute amatööride eraldamiseks üksteisest. (ES5C, W1LJ jne). Nende väljakutsemärkide all nad töötavad oma saatjatega, mille võimsus kõigub ühe- ja kaheksasaja vati vahel. Hoolimata suhteliselt väikesest võimsusest on nende saatjatega võimalik pidada ühendusi kogu maailmaga (võrdluseks Türi võimsus — 50.000 vatti!) See on seletatav lühilainete eriliste levimisomadustega (peegeldumine kõrgemates õhukihtides). Lühilaineamatööridele lubatud laineribad asetsevad 160, 80, 40., 20, 10, 5, 2,5 ja 1,25 m piirkonnas. Nende, eriti lühemate laine- piirkondade uurimises on amatööridel suuri teeneid.

Suuremad amatöörühingud (American Radio Relay League, Radio Society of Great Britain jne.) korraldavad iga-

aastasi amatööridevahelisi võistlusi. Hindamisel arvestatakse võistluse jooksul saavutatud ühenduste arv, kaugühenduste (D.X) arv, töötatud maade arv jne. Näiteks pidas Ameerika jaam W3CHE 1939. a. ARRL võistlusel 90 tunni jooksul 360 ühendust, töötades 165 maaga. Need võistlused, eriti ARRL ja RSGB omad, on suursündmused amatööride juures.

Eriti tähtsaks on raadioamatöörid osutunud loodusõnnetuste puhul. Tihti on paljudel äralõigatud linnadel ühendus muu maailmaga olemas ainult amatöörjaamade kaudu. Samuti on amatöörid osutunud kasulikeks laevaõnnetuste jne. puhul.

Imesteldavaim amatööride juures on aga üksmeel ja sõbralikkus, mis valitseb eri rahvustest amatööride vahel. Sellele viitab ka nende lipukiri: „Ham (amateur) Radio for International Friendship“.

V. JANUSSON

Mõtteid loodusest ja teadusest

Igal vaimselt arenenud inimesel on oma lemmikud kunsti, kirjanduse või muusika alal, kellest saadakse aru, nauditakse ja süvenetakse meelsamini kui teiste autorite töödese. Me võime oletada teatud vaimset sidet looja ja nautija vahel, teatud ühiseid ideaale mõlemail.

Ka teadlasil on oma lemmikained, -kohad, -eesmärgid, millede juures parema meelega töötatakse ja süvenetakse — mida nauditakse. Kunsti puhul me võiksime rääkida süvenemisest autori loomingusse, sideme leidmisest autori ja enda vahel; loodusteaduse korral on see süvenemine looduse ehituse peenusisse — looduse loomingu nautimine. Ja raske on vastata, milline nauting on ülevam — elamusi pakuvad nad mõlemad.

Loodusteaduse ilu paljastub analüütilises töös, peenusisse tungivas uurimises. Nii on üheks abinõuks looduse ilu nautimisel analüütiline töö. Teadus tundub kuivana ainult välisvaatle-

jaile, sellesse süvenemine, erutus harulduste leidmisest, uutest leiutustest, vaimse töö rõõm: see kõik teeb teid igaveseks teaduse armastajaks.

„Iga tõeline loodusteadus on filosoofia ja iga tõeline filosoofia loodusteadus,“ ütles Haeckel, suurimaid loodusteadulasi. Loodusteaduses ei piisa üksnes faktide kogumisest ja nende reastamisest — on tarvis fantaasia rakendamist kogutud materjalile, sellele mõtte andmiseks. Üks väike brahhiopood on ese, faktiline materjal meie käes, kuid lüli evolutsioonis on selle mõte. Paemurd ei ole mitte ainult paljand materjali kogumiseks, vaid see on koht, kus paljastub osa maakera aja-loost. Andestage mu näidete ühekülgsus, kuid need on parimad. Lõpetagem see arutlus mõttega Johannes Müller'ilt, ühelt suurimatest zooloogidest: „Fantaasia on kasulik omadus, sest temaga luuakse uued mõtteühendused tähtsaiks leiutusiks. Mõistuse eraldav vahetegemisvõime kui ka laiendav ja

üldistav fantaasia on loodusteadlastele nende harmoonilises vastastikusel mõjumises hädatarvilikud.“

Süvenemine probleemidesse arendab nii esteetilisi kui ka intellektuaalseid võimeid. Spetsialiseerumine ei tähenda ühekülgset, vaid see on vahend väimsete probleemide sügavusse tungimiseks. Raske on kellelgi süveneda vaimuolu keerdkäikudesse, kui ta ei ole kordki laskunud analüütilise töö sügavusse, kui ta ei ole omandanud seda omapärast teaduse peituvat vaimu, mida meie gümnaasiumi õpilane Hugo Männik kunagi tabavalt nimetas „pisiilike vaimuks.“ Süvenemine, spetsialiseerumine sõna kitsamas mõttes on võimeline kujundama iseseiva maailmavaate — teadusliku maailmavaate, mil on suur tähtsus eriti noorsoo väimse tasapinna arendamise seisukohalt.

Nii palju on polemiseeritud küsimuse ümber: kas on nüüdisaja noorsoo väimne mõõnaeg? Ärgem laskugem selle küsimuse tõestamise peenusisse, vaid leppigem esialgu selle olemasolu kurva tõigaga.

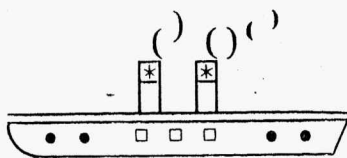
Me võime rääkida praeguse mehhaniseeritud maailma raskest rusutisest noorte väimsele elule, nagu sellele paljud on vihjanud. Nüüdisaja noortel puuduvad ideaalid, või kui neid on, surutakse need tagaplaanile, sest masin ei vaja ideaale. Ning millist tähtsat osa on ideaalid alati etendanud

noorsoo hulgas! Vaadeldgem näitena Zeromski teose „Võõra ikke all“ tegelasi. Kuhu on jäänud see väimustus, mis hingestas noori neil aegadel? Kus maailmavaatelistel probleemidel lahendamiseks õpiti mitme aasta trigonomeetria kursus, loeti läbi kõik kättesaadavad vastavasisulised raamatud ja kaitsti väimustusega nii õigeid kui ka välesid seisukohti. Kui harya kohtame seda aga tänapäeval! Kuid kas me peame siis lootma, et praegune ideaalideta või tühistel ideaalidega noor peab aru saama maailmavaatelistel probleemidel, filosoofilistel küsimustel, kunstist, tõsisemast kirjandusest. Tal puudub nende arusaamiseks vajaline vastuvõtlik substraat.

Kuid ärgem kohkugem sellest pessimistlikust hinnangust. Leidub abinõusid isegi miljöö mõjust vabanemiseks. Tuleb uuesti sisendada usk ideaalidesse, nende tähtsusse eesmärkide saavutamisel ja on loodud soodus alus väimsete huvide tõstmiseks. Tuleb noor välja viia mehhaniseeritud miljööst, masina kultusest, tuleb panna teda süvenema teaduse, kunsti, kirjanduse sügavusse. Süvenemine kujundab maailmavaate, nagu leidsime kuski eespool, arendab nii esteetilisi kui ka intellektuaalseid energiasid. Tekib väimustus, iha oma seisukohti kaitsta, tekitavad ideaalid, millele poole püütakse. Kõige selle tulemusena leiab noor väimselft iseenda.

Matku

täis ilusaid elamusid

KAVAD JA EELARVED TASUTA

KORRALDAB KODU- JA VÄLISMAALE

Eesti Turistide Ühingu

TURISTBÜROO JA KOOLIMATKABÜROO
TALLINN, RAEKOJA PLATS 9, TEL. 450-69

V. TOHVER

Saateks „Eosele“

Kui mõni aasta tagasi kultuuriring „Koit“ oli kogu kooli õpilaselu keskuseks, siis ei saa seda enam kaugeltki ytelda käesoleva tegevusaasta kohta, millal 15-liikmeline ring on loobunud muust tegevusest, tehes endale ylesandeks ainult kooli ajakirja väljaandmise, olles nii faktiliselt muutunud juba rohkem mingiks „sihtasutuseks“ kui laialdase tegevusalaga kultuuriringiks. Millest selline langus kultuuriringi tegevuses? Millest selline väike liikmete arv? Need on kysimused, mis kerkiavad, mõeldes sellest, mida väljendas ylalyteldu. Kyllalt tundes orbiiti, milles ringi juhatus peab teotsema, s. t. meie kooli, selgub, et juhatusel loiduse arvele ei saa panna syyd sajabrotsendilisel, sest vastamaks kysimusele, miks „Koit“ pole enam õpilaselu keskuseks, tuleb ytelda, et „Koit“ seda olla ei saagi, sest vastav õpilaselu puudub. Isetegevuse puuduse põhjusiks võib pidada huvipuudust teotsema alal, mis ei too „kasu“, teiste sõnadega vaimset lodevust. Siinjuures esineb isegi teatav õigustamata yleolekuga suhtumine pakutavasse. Raskem on

juba vastata kysimusele, millest tuleneb vaimne lodevus, too kurikuulus „vaimsete huvide mõõnaeg meie noorsoos“, mis näib olevat levinud vägagi laialdaselt. Siin on otsitud mitmesuguseid põhjusi. Tahaksin ainult ytelda, et liiga palju sellest syyst aetakse spordi kaela. Usun, et spordil selles mõõnaajas on vägagi väike osa, sest näiteks meie koolis käsikäes vaimse tasapinna langusega langeb ka sportlik tase. Arvan, et tähtsaim noist põhjusist on siiski tänapäeva mentaliteet, mis kipub langema pääliskaudsesse, puisesse ylimaterialismi, mentaliteet, mis jutlustab „kylma“ mõistust ja kaalutlemist „tulise“ vaimustuse ja entusiasmi asemel. Ja ometigi on need vähimalt noorsoo juures sygavama vaimse elu alusteks.

Kultuuriringi „Koit“ juhatus, kelle koosseisu kuuluvad õpilased Tohver (esimees), Janusson (abiesimees), Jürman (sekretär), Utuste (laekur) ja Männik (ametita liige), otsustas „Eose“ käesoleva numbri toimetamise usaldada ainult yhe õpilase kätte, kellele antaks vabad käed nii abiliste valikul kui ka muude toimetus- ja talituskysimuste juures. Toimetajaks valiti ringi esimees V. Tohver.

Loen siinkohal oma kohuseks tänada energilisi kuulutuste kogujaid, õpilasi Sõrmus't, Lillak'ut ja Kallipe't, kelle tegevus kindlustas ajakirja majanduslikult.

Veel yks asi! Silmitsedes liikmete nimestikku ja uurides käesoleva „Eose“ sisu päritolu, kohtame ikka yhe ja sama teatud klassi liikmeid. Kuigi ei soovi mingeid järeldusi teha, tekib sellest teatav aimus yksikute klasside vaimsest tasapinnast.

Väljaandja: Gustav Adolphi gymn. kultuuriring „Koit“.
„Estotrükk“ Tallinn, S. Karja 8, 9. märtsil 1940. a.

LÕIKELILLI
LILLEKORVE
LEINAPÄRGI

elavatest ja kunst-
lilledest soovitab

Lilleäri Dunkri tn. 5

Hinnad odavad

KAUBAMAJA

„SPORT“

Tallinn, S. Karja 18-4
Tel. 446-00

**Kõik
sporditarbed!**

Õpilastele hinnaalandus

KORVMÖÖBLEID
SUURI AED-PÄIKESEVARJE
SPORDI- JA KALASTUS-
TARBEID

E. SAILIS

PIKK TÄN. 29

TEL. 483-66

TÄIDAME TELLIMISI
ka tellija oma materjalist

Eriala: kostüümid (meestöö)

Firma

Adolf Klaff

TALLINN, HARJU TN. 21

Kirjutusmaterjale
ja koolitarbeid

Õpilased-asjaarmastajad!

*Parim ostukoht
laboratooriumitarvete ja
kemikaalide ostmiseks on*

A. Ruusmaa

(end. Jacoby)

*laboratooriumitarvete ja
kemikaalide ladu*

Pikk t. 8

Raud- ja
teraskaupa
Laskeriistu
Laskemoona

M. Männil & Ko

Tallinn, Pikk tän. 13. Tel. 431-49

Pildistade ainult

Kodak

kaameraga

Kodak

filmil

ja kopeerige

Kodak

paberil

Saada fototarvete kaupluses

H. SAHME

HARJU 27, TALLINN

Om. TOOMAS VANALOO

K / M «**TEIKA**»

Tallinn, Viru 14

S P O R D I Ä R I

RESEV-RESEL

KULLASEPA TN. 12
KUNINGA NURGAL
TEL. 432-19

**KÕIK TALI- JA SUVE-
SPORDI ABINÕUD**

SOODSAIM OSTUKOHT ÕPILASILE

Peeter Pöder

KULLASEPA 16

MÜÜGIL ÕPILASTE VORMIRÕIVAD

MOEÄRI

„Favor“

RAEKOJA PL. 18

TALLINN

M A R G I Ä R I

„Estafil“

Soodsaim ostukoht filatelistidele.
Ostame pidevalt lao täiendamiseks Eesti marke.

Pikk tn. 29-a, Tallinn
telef. 469-12

SUURES VALIKUS

*postmarke,
ribaraamatuid jne.*

OSTATE SOODSA HINNAGA
MARGIÄRIST

«FILATELIA»

VENE 3, TALLINN

FOTOD

ig a s s u u r u s e s

Töö kõrgeväärtuslik

MOODNE FOTOATELJEE

KARL OSOL

MUNDI 2

Õpilastele väga odava hinnaga!

Avatud ka pühapäevadel.

ANTIKVARIAAT

PÜRAMIID

Ostab ja müüb soodsaimate hindadega

tarvitatud

koolliraamatuid

TALLINN, VOORIMEHE 1

Tel. 453-65

Noorte lemmikäri ja kõikide koolikaupade
soodsaim ostukoht on

Kooli-Kooperatiiv

Tallinn, S. Karja 18

Tel. 456-32

Kes kahtleb, see veendugu!

Puhkpillid, klaverid, harmooniumid,
akordeonid, lõõtsad, keelpillid, suu-
pillid, pillide keeled jne.

Ainuesindused Eestis:

PUHKPILLID
WINCENT BACH CORPORATION
New-York
KLAVERID
AUGUST FORSTER

„Akord”

ANT & POHLA

Tallinn, V. Posti 3   Tel. 484-90

A/s. F. O. TRIEUBILUT

TALLINN, Pikk 18
Tartu mnt. 2

*

NÕMME, Pärnu 94

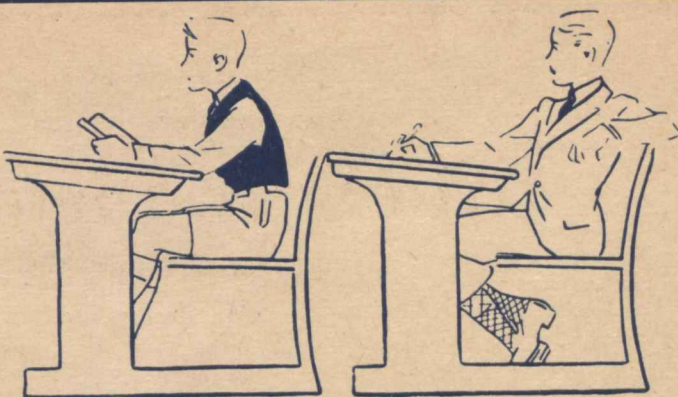
Värvid
Rohukaubad
Kummi- ja klaastarbed
Välis- ja kodumaa kosmeetika ja
parfümeeria

Hea

on õppida
meilt õstetud
koolitarvetega!

Saadaval

kõikide kirjastuste õppe-
raamatud, kirjutusmater-
jalid, joonistusvahendid
ja teised koolitarbed.

Toredad jutud

on meie punasekaanelises noorsookirjanduse sarjas „Minu Raamat“. Sari on koostatud maailmakuulsast noorsoo teostest. Kauni välimusega raamatud on trükitud paljude piltidega heale paberile.

H. Sienkiewicz: Läbi mustade maa . . .	2.50	M. Twain: Prints ja kerjus	2.50
L. M. Montgomery: Punapäine Anne . . .	2.—	— Tom Sawyeri imelikud juhtumused . . .	2.50
L. M. Alcott: Väikesed mehed	2.—	J. Habberton: Helena lapsuksed	2.—
— Väikesed naised	2.50	F. H. Burnett: Väike lord Fauntleroy . . .	2.—
J. Webster: Pikakoivaine Isa	2.—	F. Defoe: Robinson Crusoe	2.—
R. L. Stevenson: Röövitud poiss	2.—	H. Beecher-Stowe: Onu Tomi onnike . . .	2.50

K.-Ü. „RAHVAÜLIKOOI“

Tallinn, Harju 48, Pärnu 10.

TEHNILISELT
MOODSAIM
FOTOATELJEE

J. VALVET

PIKK TÄN. 5

Õpilastele
hinnaalandus

Ploompuu RAAMATUKAUPLUS

ILUKIRJANDUSE JA
KOOLIRAAMATUD
KIRJUTUSTARBED

Nunne 11
TALLINN

KOGU MAAILM

ON TEIL KÄES, KUI LOETE

„Päevalehte“

„Laste Rõõm“

ON LASTELE
KASVATUSLIKUKS ALUSEKS

KIRJANDUSE,
KOOLIRAAMATUTE,
KOOLITARVETE
ALAL RAHULDAVAD
TEID TÄIEL MÄÄRAL

„Päevalehe“ raamatukauplused

TALLINN,
S. KARJA 23, PIKK 2